

KATEDRA KATEDRA

PREDSEDSTVU SFRJ

PREDSEDSTVU ZVEZNE KONFERENCE SZDL

ZVEZNEMU JAVNEMU TOŽILSTVU

ZVEZNEMU SEKRETARIATU ZA PRAVOSODJE IN UPRAVO

Ogorčeni nad nezakonito in brutalno represijo nad političnimi obsojenci, ki se v javnosti vse bolj razkriva skozi poročanje bivših zapornikov v tisku, ne da bi pristojni organi na to ustrezno javno reagirali, v imenu demokratičnega socializma terjamo:

- 1.) takojšnjo pomilostitev vseh mišljenskih in drugih političnih obsojencev (zlasti tudi islamskih intelektualcev, ožigosenih tudi kot islamski fundamentalisti), ki niso uporabili nasilja ali direktno ščuvali k njegovi uporabi in ki niso ščuvali k nacionalnemu in verskemu sovraštvu - brez vlaganja prošenj za pomilostitev in brez zahteve po priznanju krivde;
- 2.) takojšnjo uvedbo preiskave o ravnanju s političnimi obsojenci v zaporih, izčrpno in natančno poročanje javnosti o ugotovitvah take preiskave in ustrezne sankcije zoper vse odgovorne za ugotovljene nezakonnosti in zlorabe;
- 3.) predložitev sistemskih in praktičnih ukrepov, ki bodo preprečili ponavljanje ugotovljenih nezakonnosti in zlorab;
- 4.) predložitev odprave mišljenskega delikta (t.i. druge oblike kaznivega dejanja sovražne propagande po 1. odstavku 133. člena KZ SFRJ) v rednem zakonodajnem postopku.

Če za katerokoli od gornjih zahtev v celoti ali delno niso pristojni zvezni organi, ki jim je ta peticija naslovljena, naj v skladu s splošnimi pravnimi načeli odstopijo te zahteve v reševanje pristojnim organom.

Na podlagi 157. člena ustave SFRJ zahtevamo odgovor od pristojnih organov na naslov organizatorja današnjega posvetovanja "Socializem in represija" (CIRZ pri NK ZSMS, Ljubljana, Dalmatinova 4) ali javno.

Ljubljana, 30. 10. 1986

podpisanih 45 udeležencev posvetovanja "Socializem in represija"
(ne vsi)

MENU

- loviti iz visoke mreže ... str. 6, 7
  - krivda in greh, II. del ... str. 8, 9
  - jaz sem gay ... str. 10, 11
  - tudi Slomšek je imel rad mlade ... str. 14
- Prihodnjič: Kako vprašati zveznega ministra?**

Peticija bo odprta za nadaljnje podpisovanje

Nadaljnje podpisovanje peticije:

- 1) - (s pošiljanjem podpisov na podlagi morebitne objave v Katedri, Mladini, itd.
- 2) - z zbiranjem podpisov na hrbtni strani fotokopije besedila peticije (eventualno odprta podpisovalna mesta na fakultetah).

V obeh primerih naj podpisniki tudi čitljivo napišejo svoje ime in priimek ter naslov. Zbrane podpise pošiljati Mladini, Katedri, ali na naslov: CIRZ pri NK ZSMS, Ljubljana, Dalmatinova 4.

Podpisani ..... (ime in priimek s tiskanimi črkami), s stalnim bivališčem ..... izjavljam,

čem..... izjavljam, da podpisujem peticijo, predloženo na posvetovanju »Socializem in represija« in objavljeno v 2. številki Katedre, nov. 1986.

podpis:

Na podlagi tretjega odstavka 3. člena zakona o lovstvu (Uradni list SRS, št. 22-122/66) izdaja republiški sekretar za gospodarstvo

ODREDBO

o območju v SR Sloveniji, na katerem je medved zaščiten

1

V SR Sloveniji je medved zaščiten na območju, ki ga obkrožajo: na jugu meja med SR Hrvatsko in SR Slovenijo od vasi Dol ob reki Kolpi do vstopa ceste Reka—Ilirska Bistrica na območje SR Slovenije; od tu ta cesta prek Ilirske Bistrice do Krke; od tu železniška proga do Borovnice; od tu cesta do vasi Podpeč, Tomišelj, Iška vas, Ig, Sljiva gorica, Raštica, Ponikve, Videm, Zdenska vas in vas Krka; od tu reka Krka do vasi Zužemberk; od tu cesta do vasi Dobrnich, cesta do vasi Rdeči kal, Mirna peč in cesta do Novega mesta; od tu železniška proga do Semiča, cesta do krajev Kot, Crnomelj, Kanižarica, Tanča gora in Stari trg ob Kolpi ter cesta do meje s SR Hrvatsko ob reki Kolpi pri vasi Dol.

LOVITI IZ VISOKE PREŽE!

Nerazložljivo nam je, toda to so dejstva: po izidu zadnje številke XXVII. letnika in prve številke tega, to je XXVIII. le-

Medved spada med lovno divjad. V času lovopusta imamo točen lovski načrt: koliko medvedov je dovoljeno od-

Kdaj je lovna sezona na medvede?

Lovska sezona je od 1. oktobra do 30. aprila, potem pa je lovopust. Medvedje so zaščiteni, tako da lahko samo po lovsko-gospodarskem načrtu določimo odstrel. To ni nikakršna stihija, kjer bi lahko vse naenkrat odstrelili.

Koliko medvedov odstrelite v sezoni?

Naša lovna zveza je v petih letih odstrelila približno 75 medvedov. Za celo Slovenijo bi to zneslo približno sto medvedov, ker mi izpolnjujemo okrog 75 % odstrela.

Kako loviti medvede?

precej visoke, od 1000 dolarjev do 10 000, celo 20 000 dolarjev, različno od medveda do medveda.

Mislím, da ne. Srečal sem že sto in sto medvedov, toda tisti, ki hoče napasti in ujeti, to tudi stori. Ponavadi je to

sko leto vsaj toliko, če ne še bolj kontaminirani kot letos. Posledic ni nobenih; v Avstriji sem videl zaloge divjačine, kjer so bile lanskoletne zaloge divjačine ravno tako, ali pa še bolj kontaminirane kot letos. Informacije o večji radioaktivnosti divjadi so neresne, brez znanstvenih dokazov in ostalega, kar je potrebno. Mi analize nismo opravljali.

Ali število medvedov upada ali narašča?

Moral bi povedati, da število ne upada, čeprav je v privatnem pogovoru potrebno priznati, da število medvedov upada. To je značilno vsaj za naše območje, saj sem že rekel, da ne vemo, kaj se dogaja

15. člen

Če nastane nevarnost za zdravje ali življenje ljudi, ali za premoženje delovnih in drugih organizacij oziroma občanov, je nevarno divjad dovoljeno pokončati tudi izven lovne dobe z dovoljenjem za lovstvo pristojnega občinskega upravnega organa.

(Uradni list SRS 25/76)

tnika se je med našimi bralci razširilo zanimanje za lov na medvede. O tem pričajo pisma v mislicah našega uredništva. Morda bi lahko to nevarno lovsko strast razlagali koledarsko: tukaj je jesen, pred vrati zima — čas lova na sicer zaščitene kosmatince. Nadebudnim lovčim v uteho in pomoč smo na Zvezi lovskih družin Kočevje in na Lovski zvezi Slovenije pobrali kako je z medvedi, lovci nanje in lovom. Odgovornosti za lovca nesrečno končane lovske podvige ne prevzemamo.

Prav zato naše bralce, neizkušene lovce, opozarjamo: pazite, medvedi so nevarni!

Medvedje niso sloni!

streliti, koliko medvedov do te teže, koliko do one itd. Vse je urejeno in določeno, vsaj pri nas v Sloveniji. Kako je drugod po Jugoslaviji ne ve-

7. člen

- (1.) Divjad je dovoljeno loviti le na način in s sredstvi, kot to določa zakon.
- (2.) Uplenjena, odlovljena, pokončana ali poginula divjad ter trofeje divjadi pripadajo lovski organizaciji, ki upravlja lovišče, na zemljišču izven lovišča pa organizaciji, ki skrbi za divjad.
- (3.) Lastninska pravica na divjadi iz prejšnjega odstavka, razen na trofeji, se pridobi s plačilom po tržni ceni.
- (4.) Lovska organizacija ureja s splošnim aktom kdaj in kako postane trofeja last posameznika.

(Uradni list SRS 25/76)

mo, trudimo se, da bi dosegli sporazum vsaj s sosednjo re-

Medveda smejo po zakonu loviti lovci samo iz visoke preže.

Kaj pa preprosti načini lova, z zanko, pastjo?

Tak način lova ne pride v poštev, ker lovimo medveda izključno po zakonu, samo iz visoke preže. Drugače ne smemo, ker je prenevarno za lovca.

Ali so medvedje nevarni?

Niso nevarni. Tu živim trideset let, prav toliko časa sem lovec, pa sem samo dvakrat

medvedka z mladiči, ki se je ustrašila. Škoda je bežati. Ni izhoda. V glavnem pa medved ne napada, to se zgodi enkrat

Koliko je medvedov v Sloveniji, Jugoslaviji?

Po naših izračunih je v Sloveniji okrog 250 do 300 medvedov. Vendar je ta številka samo približna, ker ni mogoče izvedeti točne številke, nemogoče je imeti točen izračun. Še manj vemo koliko jih je, vsaj približno, v Bosni, ker ne vemo, kaj se tam dogaja.

Kako so medvedje razporejeni po Jugoslaviji?

Center je Slovenija, tej sledi Bosna, delno Makedonija, kjer ni niti približno točnega števila medvedov. Vemo za Slovenijo, delno za Bosno, koliko jih je spodaj, pa res ne vemo.

publiko Hrvatsko. Izredno si prizadevamo, da bi se dogovorili, vendar zaenkrat tega nismo dosegli in ne vemo, ka-

Kaj se zgodi z odstreljenimi medvedi?

Tisti, ki se je odločil, da bo odstrelil medveda, ima pravi-

2. člen

Z lovstvom se ukvarjajo občani, združeni v lovskih družinah ter delavci združeni v temeljnih in drugih organizacijah združenega dela, katerih poslovni predmet je lovstvo ter v drugih organizacijah, ki izpolnjujejo s tem zakonom določene pogoje (v nadaljnjem besedilu: lovske organizacije)

(Uradni list SRS 25/76)

ko imajo oni to urejeno. Imamo petletni lovsko-gospodarski načrt, po katerem imamo določeno število medvedov za odstrel. Medvedje so razporejeni po nekakšnih kategorijah, po katerih se

co obdržati kožo, ki jo vsekakor preparira. Meso se ponavadi proda, izvozi, ker je visoko cenjeno. Največ mesa izvozimo v Nemčijo, na zahodne trge in za konvertibilne valute, tako kot vse pri nas. Pri izvažanju tega mesa ni problemov, ker je povpraševanje veliko. Po tej katastrofi v Černobilu je bilo nekaj težav, vendar je zdaj vse v redu.

Kaj pa tuji lovci pri nas?

V glavnem ti lovijo naše medvede. Nekaj časa smo jih streljali sami, toda sedaj hodi sem tuji lovci, ki za odstrel divjadi, tako tudi medvedov, dobro plačajo. Tarife so

bežal pred medvedom. Še takrat sem vedel, da ni tako strašno nevarno. Se pa zgodi vsako leto, da medvedka, ne medved, napade človeka. Medvedje so izredno ljubka bitja, veliko sem jih srečal, vendar sem bil kljub vsemu vesel, da sem medveda zagledal prej kot on mene. Nikoli pa si nisem želel, da bi me presenetil. Imam prijatelja, katerega je medved težko poškodoval, videl sem ga sam, ampak to je bila medvedka, ki je imela mladičke. Ustrašila se je in ga potegnila z drevesa. Posledice srečanja z medvedi so lahko zelo hude, vendar pa se težje nesreče dogajajo povprečno vsakih deset let.

So medvedje radioaktivni?

O radioaktivnosti divjadi, ne samo medvedov, smo imeli priložnost brati tudi v naših dnevnih časopisih, pa tujih, zlasti nemških, vendar je res,

ja kje drugje. Ljudje mislijo, da je veliko medvedov, da delajo kmetom na poljih škodo ipd. Osebnost pa sem prepričan, da je medvedov vedno manj. Medved je naša značilnost, tako da je naša dolžnost, da ga ohranimo. Zaščiteni medvedje so sestavni in nujni del Slovenije, Jugoslavije, narave. To je divjad, ki

13. člen
(2.) Medveda je dovoljeno loviti od 1. oktobra do 30. aprila na območju, ki ga določi republiški sekretar za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, izven tega območja je dovoljeno loviti medveda vse leto.
(Uradni list SRS 25/76)

da divjad ni radioaktivna. Resni ljudje so pisali o tem, strokovna literatura tudi. Divjačina, tudi medvedi, so bili lan-

nam jo zavida cela Evropa. Zato je naša dolžnost, da to ohranimo.

Simona Fajfar

Po katerem členu so medvedje zaščiteni?

vemo ravnati. Problemi so le s sosedi.

jalcev je najplemenitejši nemir, z ene strani morajo sprejemati objektivizacijo dogodkov in njej ustrezno ravnanje, z druge strani pa morajo varovati svojo notranjo človeško neodvisnost. Ne, človekova vest se ne sme z ničimer pomiriti! Še naj-

manj pa se sme pomiriti z mislijo, ki bi ga že vnaprej odvezovala odgovornosti za zlo dejanje. Še posebej se ne sme pomiriti človek, ki neposredno odloča o življenju sočloveka. Če bi svojo osebno odgovornost pre-nesel na nekakšno objektivno cilje, bi sam kot tak izgubil svojo notranjo človeško neodvisnost in bi tudi sam postal zgolj orodje »abstrakcije«.

Zakaj tudi cilji so samo zgodovinski. In resnica, ki te cilje izraža, ne more biti nad-zgodovinska ali celo absolutna resnica, zakaj zdaj se, »da moremo posameznikovo zgodovinsko priliko urediti le, kadar vzamemo v zakup njeno relativnost, človek ne more biti v nobeni fazi zgodovine posestnik celotnega in hkratnega spoznanja o svojem razvoju.« Vsaki zgodovinski priliki ustreza tudi misel, ki je zgodovinska in jo je treba kot tako vzeti v zakup, skratka, človek ni Bog. »Vsaka resnica je pomešana s prvinskimi zmota in vsaka zmota je spojena z drobci resnice. Kdor torej zgodovinsko resnico postavlja kot izključno resnico in ne priznava njene kompleksnosti, nujno žene svojo ekskluzivnost tako daleč, da ne priznava nobene druge resnice več.« Takšen človek nima seveda nobene distance do svojega spoznanja in svojih resnic. Postane ideolog in svojo osebno, človeško vest je preslišal ali utišal. Svoje postopke je objektiviziral do te mere, da jih je kot take, zunaj ideološke utemeljenosti, spregledal. Postal je poslušno orodje (svoje, družbene iluzije.

Takšna identifikacija z ideologijo — katerokoli, katoliška se je pri nas končala v belogradizmu in krvavem narodnem izdajstvu — ko posameznik povsem presliši nemir svoje vesti, je sama v sebi omogočanje zločina. Mrzla in preprosta, jasna in neusmiljena je njena obsodba. Cilj posvečuje sredstva — to je njena resnica in to je resnica ljudi, ki se brez distance identificirajo z njo.

A od kod distanca? Od kod dobiti moč za distanco? Od kod moč poslušati, ne pre-slišati svoje vesti, ki te kliče v avtonomno sprejemanje vseh odločitev?

Morda je Kocbek prav njegova globoka vera omogočila tudi permanentno iskanje svetega? Kje je tista meja, prek katere človek ne bi smel?

Svetost življenja

»V tej vojni se ovedam že posebne misli, da z usmrtništvo ne vzamem bližnjiku le pravice do življenja, ampak tudi pravico do njegove izvorne smrti, se pravi pravico razpolaganja z njegovo največjo skrivnostjo.« Človeku je smrt njegova največja skrivnost. Skrivnost, ki ni na voljo nikomu — če naj ne bi prestopal meje svetlosti, meje svetega. Seveda teh Kocbekovih misli ne gre jemati za nekakšno sentimentalno objokovanje človekove smrtnosti. V tem pogledu je bil čisto jasen: »Ni bližina smrti tista, ki me vznemirja. Vznemirja me bližina tistega, ki človekovo smrt priključuje na nespoštljiv način.«

Toda kaj se to pravi na ne-spoštljiv način? »Mučim se, da bi prišel do jasnosti. To je vse drugačna muka kakor zgolj pojmovna orientacija in iskanje pravega izraza.« Ker namreč ne gre le za primerne besede, gre za bistveno določitev človeštva človeka. »Gre za meje svetosti, ki jih nosi življenje slehernega človeškega bitja.«

Vsako človeško življenje je nedotakljivo in sveto. Vsako je samo s seboj meje svetosti. Nespoštljivo priklicanje smrti, ki vzbuja nemir tj. vest, je trganje te svetosti: »nespoštovanje smrti je začetek nihilizma.« Nihilizem je trganje, teptanje svetosti. Meja svetosti je v nihilizmu prestopljena. Pre-stopljena je sama svetost — z nespoštljivim priklicanjem smrti, ki posamezniku odvzame njegovo do izvorne smrti. Ki mu vzame vso njegovo prihodnost in s tem možnost njegovega človeškega očiščenja.

Pri vsem tem prav gotovo ne gre za kako Kocbekovo moraliziranje, nasprotno, blažena je krivda, ki si jo človek, kot smrtnik, mora naložiti v razpor med svetim in zgodovinskim, med usodnim in časnim. V tem paradoksu sploh je človekovo mesto: »Nobenega tveganega dejanja ni brez zla. V oboroženem boju zoper nasilje smo sami zapleteni v nasilje; nihče, ki se je odločil za svobodo in napredek, nima pravice, da bi se iztrgal iz nerazvezljivega spleta namenov in posledic.« Nihče se ne more in ne sme iztrgati iz blažene krivde, ki mora nase vzeti tudi nezaželene posledice, ne le namene svojega dejanja. Ki mora s ciljem vred vzeti nase tudi sredstva. Z dobrim zlo.

In kje je meja med blaženo krivdo in grehom nad bližnjikom?

Mejo Kocbek vidi, kot že rečeno, v samo-zastavitvi in samo-izpostavitvi: »Zlu se moram upirati le s silo takšnega svojega bivanja, ki mu pravim pričevanje. Kot kristjan se ne morem in ne smem odtegovati niti dolžnostim slovenskega počlovečevanja niti osrednji krščanski zapovedi.« Osrednja krščanska zapoved mi zapoveduje, ljubi svojega bližnjika kakor samega sebe ali drugače;

»Krščanska ljubezen ima različne oblike, iz ljubezni do bližnjega morem in smem človeka tudi kaznovati. Le enega ne smem: ne smem mu vzeti življenja.« Bog je maščevanje prihranil zase, učil vera. In vendar se moram prav kot kristjan pregrešiti zoper bližnjika, se obremeniti z blaženo krivdo in tako izpiniti svojega človeka. Vse to morem in moram. Moram, ker sem človek tega rodu, morem pa, ker sam izpostavljam svoje lastno življenje za sveto stvar domovine.

Vse to moram vzeti nase, tako dolžnosti slovenskega počlovečevanja kakor osrednjo krščansko zapoved. »Za to sintezo nimam veljavnega recepta, le iz dneva v dan skušam v sebi in v tovarših poglabljati čut za spoštovanje človeštosti, življenja in smrti.«

Čut za spoštovanje človeštosti, življenja in smrti je torej tista meja, kjer se ločita blažena krivda, ki si jo kot zgodovinsko bitje moram vzeti na dušo in na svojo vest, in tisto krivdo, greh, ki ruši mejo svetosti človeškega življenja.

Toda kako dosegati to sintezo med usodno in zgodovinsko človekovo resnico? Kako iz dneva v dan presežati ta paradoks, če za to ni veljavne recepta: »Živeti moram tako jasno in vredno, tako sklenjeno in vznemirjajoče, kakor da bi hotel postati sam svoj dokaz. Drugega sredstva nimam in ga tudi ne smem uporabiti.« Človek ni sam svoj dokaz, ker ni dokaz nikogar. Toda živeti mora tako, kakor da bi hotel to postati, kar pomeni: živeti moram tako, da mi nič od zunaj ne pomiri moje vesti; nobeni večnostni razlogi, nobena »objektivnost«, nič. Živeti moram tako, kakor da bi bil »nenehni sodni dan« zgodovine.« Drugega sredstva nimam in ga ne smem uporabiti.

Živeti moram prav kot pričevalec paradoksa (usodne in zgodovinske) resnice. Prav vztrajanje v tej paradoksnosti človekovega bivanja razgrne Kocbeku spoznanje, da je nespoštovanje smrti začetek nihilizma. Ali, drugače: samo-zastavitve lastnega življenja v svetem narodnem boju je blažena krivda, uboj nemočnega, brez samo-tveganja, je nespoštovanje smrti in kot tako nihilizem.

»Zahrbtno in brezumno likvidiranje« tisočev ljudi po vojni za meje svetosti ne ve ali noče vedeti. Takšnega početja zato ni mogoče oceniti drugače kakor zločin nad narodom, pa naj ga je storil kdor koli — in v imenu česar koli.

Kdo so bili kaznovanci-maščevalci sicer nedvomne belogardistične krivde? Ne vemo. Kako so vzeli nase svoj greh? Ne vemo. Kako so doživeli svoje lastno človeško očiščenje? Ali so ga sploh doživeli — ali pa tega niso doživeli in svoj greh opravičujejo z ne vem kakšno nujnostjo in svoj greh utemeljujejo, »opravičujejo« z novimi grehi zoper bližnjika? Si plitsko umivajo roke, kakor da krvi sploh ni bilo? Kakor da poboja sploh ni bilo? Kakor da umor zločinca sploh — ne šteje?

O zločinu govorim, zločin nad zločincem je tudi zločin!

Mej, kaj se dogaja s teboj? »Prebudi se in se zavej!« Kaj ne čutiš, da se sredi tvoje svete jeze nad zločinom na Rogu poraja sovraštvo, ki izreka neusmiljeno in brezprizivno sodbo nad izvrševalci tega dejanja?

Mar se ti sredi usmiljenosti s temi žrtvami in sredi obžalovanja njihovega trpljenja ne kotli sovraštvo in klic k izravnavi krivde, ki je bila storjena nad njimi?

Mojbog, mar v usmiljenju in objokovanju ne spočnemam v sebi nevarnega sovraštva zoper te samozance zgodovine, ki so vzeli v roke smrt maščevalko?

Mar se v meni ne poraja nova zgodba — a ista, ista, kakor jo opisujem in obsojam?

Kdo sem, da bi obsojala? Kdo sem, da bi delila pravico in resnico na levo in na desno, odločala o tem, kaj je zločin in kaj je kazen, kaj je dobro in kaj je zlo; kaj je kaj?

Mar tudi mene ne razganja ohola samozavest gotovega vedenja; sovraštvo smrtno nevarne Resnice?

Kdo sem, da SMEM obsojati dejanja tistih ljudi, ki so za sveto stvar domovine žrtvovali svojo vest v svetem prepričanju, da delajo PRAV? Ki so vzeli ne le v svoje roke, temveč nase usodo naroda — subjekta na njegovi poti v samo-osvoboditev? Ki so zavestno in radozno dali svojo nedolžnost zgodovini, NAMI, si okravili roke in bili pripravljivi tudi umreti? Maščevalci na Rogu — in borci za svobodo — to so vendar oni in isti ljudje!

In navsezadnje, kaj pa jaz vem o njihovi noči, o tem, kako nosijo svojo krivdo, svojo veliko krivdo? Kaj vem, kako so sami s seboj, kaj vem o tem, kaj pomeni resnično biti kriv in ne imeti božje moči, da bi jo pre-klical, od-poklical, zbrisal? Kaj vem o tej strašni človeški nemoči zbuditi se tako zelo, tako zares, da bi kot grde sanje, kot črna mra odšla sama resničnost v neresničnost, v ne-dogodeno? Da bi je sploh ne bilo, krivde, nikoli in nikdar! Da bi resničnost postala neresnična! Da bi se srečno zbudili iz teme v svetel dan brez te strahote, ki so si jo naložili — za vse nas.

Zama. KDO SEM? Mojbog, kaj počnem? Kaj počnem? In čemu to počnem? — Ne vem.

Hvala bogu, prišlo je rojstvo; ploboko v srcu se je spočel sram in se mi toplo razlil po telesu.

Nevarnost je zdajle mimo. Pojdi od mene skušnjavec, moderni in zvitih hinavci! Pojdi od mene SOVRAŠTVO VSEVEDNOSTI. Ti si satan modernege časa!

Prišlo je očiščenje! O, koliko poti sem prehodila do tega rojstva, če bi vedeli! Lahko je očitati in prelagati krivdo na druge ramena in na drugo vest — koliko težje pa je ljubiti in — deležiti!

Milost je prišla; očiščenje je prihajalo. In krivda je prihajala.

Zato si moram pošteno odgovoriti: NE VEM. NE SMEM izrehati dokončnih obsodb in očitkov o nečem ne le zato, ker je bila takšna odločitev meni prihranjena po nedoumljivi milosti, temveč zato, ker ne morem vedeti. Nisem Bog. Konec koncev — ne vem.

Ne vem — to pa ne pomeni, da menim, da je bilo PRAV, da so bili pobiti moji bratje. Odločitev o tem, ali je bilo PRAV ali ni bilo PRAV, je dosti prekratka, preveč jasna, samoumevna, mrzla in cinična, da bi mogla biti zavezujoča. NE! Morem in SEM tisočkrat prepričana, sama zase, da ne bi storila tega zločina — toda nemožnost stopiti NA MESTO določene osebne-zgodovinske odločitve, mi narekuje, da NE SMEM s sovraštvom absolutnega spravevalca soditi o nečem, kar se je zbralo NA tem MESTU v zlokolobno od-ločitve. In če bi tako sodila, bi svetoskrusno posegala v bližnjikovo življenje.

Petnajst tisočkrat morem STEHTATI svoj odgovor in si vselej odgovoriti: ne, ne bi daš pobiti svojih bratov, rajši bi sama stopila na žrtveni oltar — toda nemožnost stopiti NA OLTAR, NA MESTO tistih, ki so odločali in tistih, ki so pobijali mi odvzema to božjo pravico brezprizivne sodbe in obsodbe.

NA MESTO drugega ni mogoče stopiti, pa tudi odpraviti, preklicati drugega ne morem. Ker nisem Bog. Jaz nisem ne Bog ne ti, in ti nisi ne jaz ne Bog. Med tabo in mano je razpor, ki šele tebe in mene dopušča v svoji enkratnosti. In za-vezi.

Med mano in tabo se godi svet(o).

Še manj je mogoče stopiti NA MESTO bližnjika, ki je odšel od nas. Četudi bi zanj umri, bi umri le sam, namesto drugega nikoli. Vsakdo zaseda samó SVOJE MESTO. Bližnjik, ki je odšel je na svoj način pre-bival človekovo skrivnost. Nikoli več ne bo nikogar, ki bi TAKO živel in umiral, kakor on; ki bi bil on. TO MESTO je z njegovim odhodom izpraznjeno; TO prazno MESTO je zev, je rana sveta, ki kliče brez basev in zbranost pred nedoumljivo človeško usodo. TO MESTO mora ostati prazno, kar pomeni, da ni nobene utemeljitve za smrt — in nobenega opravičila, »osmislitve« za nasilno smrt. Nobenega.

TO prazno MESTO je mesto mrtvega Boga. To je TO mesto, mesto SVETEGA.

TO MESTO JE NENADOMESTLJIVO. Mesto smrti. Neslišni krik od zemlje do neba. Čistina ne-do-ločenega, razprtost skrivnosti.

TEGA MESTA ne sme zasesti nihče in nič, kar bi se oklicevalo za Boga oziroma za Resnico; takāni nadomestki so surogati, ki vodijo v zločin.

MESTA drugega, MESTA Boga ni mogoče zasesti in celo delati se, da si kakor Bog, se je izkazalo za zločin in cinično apološko zločina. To pomeni: ni ga stojišča na zemlji, od koder bi se človek — kot smrtnik — smel vesti, kakor da ima v rokah skrivnost življenja, kakor da mu je od Boga dana Resnica, s katero bi sodil in brezprizivno jemal bližnjiku pravico do njegove izvorne smrti.

In ni ga stojišča, od koder bi bilo mogoče opravičevati takšne postopke kot upravičene, kot nujne tako, da bi ta Nujnost zasledila IZPRAZNJENO mesto žrtvovanega. Noben razlog, nobeno opravičilo tega IZPRAZNJENEGA MESTA ne more zapolniti, tj. nihče ne more vrniti mrtvemu njegovega življenja. Le če bi to mogel, bi bila zamenjava enakovredna. Nobenega razloga, smisla ni, ki bi mogel nadomestiti živlega človeka.

In prav tako ni stojišča, od koder bi smel človek kot smrtnik jemati mrtvemu ali živemu dostojanstvo njegove enkratne življenjske situacije in iz nje izvirajoče odločitve. Kdor tako sodi, sodi kakor Bog.

Prišla so neogibna vprašanja: Bi ti, če bi bila NA MESTU tistega, ki je takrat jemal nase odločitev o usodi naroda, ravnala drugače? Jasno, da bi!

Bi. Prepričana sem, da bi! Upam, da bi. Ne vem. O bog, ne vem!

Že samo s tem odgovorom sem si naložila ta greh na svojo vest, greh, ki je bil že zdavnaj storjen na Rogu.

Kajti — to je glavno:

ZLOČIN KOT ZAČETEK

S samim tem dejanjem, s pobjem domobrancev, je bila na novo, z grozo fizičnega uničenja dela naroda, dosežena z-edinitev. Ta zločin je HKRATI začetek. Hkrati ZLOČIN in hkrati ZAČETEK. Samo podtrditve naroda. Nekakšna samo-ustanovitev. Je zločin in je začetek. Je eno IN drugo. JE oboje hkrati. Če negiraš eno, negiraš drugo.

naše življenje je lepo in srečno četudi žrtvovanih — maščevanih ni — in morda tudi zato, KER jih ni! Ne le takrat, ko še nisem vedela za ta zločin, tudi sedaj, ko zanj vem, živim, kakor da se ni nič zgodilo.

Ne vem, zakaj je to tako.

Ne morem ločiti dobrega od zlega. Ne vem. Ne vem.

Zakaj ne vem?

Zato, ker ne morem stopiti NA MESTO Drugega! Zgodovinske situacije so v bistvu enkratne in neponovljive.

Nedoumljive. V tem imajo svoje lastno dostojanstvo. In svojo krivdo IN svojo nedolžnost.

Zato mora TO MESTO ostati izpraznjeno; nič(e)lna točka, od katere smo vsi enako oddaljeni, in vsi enako blizu. Otroci skrivnosti. To — NEZASEDENO MESTO — je mesto odsotnosti drugega (Boga), ki kot PRAZNO MESTO šele priključuje smrtnika, da prizna grozo nedoumljivosti pre-bivanja; skrivnost, pred katero sklanjam glavo ne kot hlapec ali dekla in ne kot gospodar pred še višjim gospodarjem, temveč kot človek, kot ženska, v strahospoštovanju pred skrivnostjo življenja.

Nespoštovanje smrti je zato začetek nihilizma.

Vsa človekova samogotovost, samogotovost vedenja, se zato ne končuje v spoznanju; vem, torej sem, temveč: ne vem, TAKO sem. To seveda ne pomeni, da ne vem ne kod ne kam, temveč da je moje vedenje »utemeljeno« na temeljnem ne-vedenju. Poslednjega vedenja »nimam«. Samota je moj sosed. Dokončne — v Bogu — utemeljitve, osmislitve nimam ne za svoje postopke ne za postopke drugega. S tem seveda tudi orožja nimam za dokončne obsodbe. Ne bom jemala smrti v svoje roke, ker tega ne smem. — Od kod mi to spoznanje? Ne vem.

Ta »ne vem« pa ni le odprtost za skrivnost, temveč je obenem tudi temelj moje lastne krivde. Ne vem — in vendar in vendar! odločam, sodim, govorim, ŽIVIM. Jemljem nase lastno blaženo krivdo.

Ta »ne vem« je MESTO groze. MESTA tistega, ki je na Rogu moril, ne morem zasesti, zato moram dopustiti nedoumljivost takratne odločitve — četudi vidim, da je zločina, da je GROZNA, nepreklicna — prav kot NEDOUMLJIVOST človeških osebnih odločitev na KRIZIŠČU, NA MESTU usodne in zgodovinske resnice.

In končno, ta »ne vem«, s katerim upogibam koleno pred svojo lastno človeško končnostjo, je tisto, kar me drži nazaj in naprej v človeško skupnost, ki iz same sebe in sredi sebe poraja MESTO nedotakljivosti, MESTO SVETOSTI.

O mojbog, nisem Bog, in Tebe ni, in da ne zgrmimo v prepad nazaj in da se ne nagnemo v prepad naprej, se čvrsto primimo za roke, se strnimo v »čarni ris«, morda bomo zmogli iz sebe — ljubezen. Ljubezen? Ljubezen.

Zakaj samo kolikor si priznam: NE VEM, toliko se odrekam sovražnega in brezprizivnega obsojanja nad izvrševalci tega poboja — toliko si tudi nalagam krivdo za ta pobjo. Kolikor ga vzamem nase, toliko ga jemljem tistim, ki so ga zagrešili. In toliko tudi ponujam bližnjiku svojo roko in ljubezen in odvezo. Vskakemu bližnjiku. Nisem le dedič prestopnega trpljenja na Rogu, ampak tudi poboja, ki ga je storil maščevalec — moj bližnjik. Je moril iz sovraštva? Je moril iz ljubezni? NE VEM! Kje je meja med ljubeznijo in sovraštvom? NE VEM.

Tako je prišlo očiščenje. Očiščenje je samo-očiščenje. In kaj zdaj?

Mar pobjo na Rogu sploh ni zločin? Mar se boš šla spoštetega tega dejanja?

NE!

Nasprotno! Pobjo domobrancev na Rogu šele zdaj zares vidim kot tragiko zločina naroda samega nad samim seboj! Kot greh zoper bližnjika, šele zdaj morem tako oca-la, iz vse svoje biti — zavedajoč se svoje krivde — odgovoriti: ZLOČIN JE BIL! In šele zdaj ga morem vzeti nase. S tem in samo s tem dajem obenem svojo obsodbo — in obenem zmorem tudi njegovo dopustitev, tj. dopustitev tistega, ki je bil žrtvovan in tistega, ki je žrtev dokončal.

In šele zdaj uvidim ta zločin kot istočasno ustanovitev novega začetka, kakor pravi Kocbek: »greh ni le izraz moralnega konca temveč tudi močnosť novega začetka.«

** Trst, Zallv 1976.

** Listina, str. 469.

** Listina, str. 470.

** Listina, str. 283.

** Listina, str. 296.

** Listina, str. 301-302.

** Prav tam.

** Tovaršija, str. 72.

** Tovaršija, str. 281.

** Tovaršija, str. 282.

** Prav tam.

** Prav tam.

** Prav tam.

** Tovaršija, str. 292.

** Tovaršija, str. 73.

** Tovaršija, str. 165.

** Listina, str. 302.

** Listina, str. 365.

** Listina, str. 54.

** Listina, str. 208.

** Listina, str. 183.

** Listina, str. 328-329.

** Listina, str. 210.

** Listina, str. 328.

** Prav tam.

** Listina, str. 183.

** Listina, str. 210-211.

** Prav tam.

** Listina, str. 39.

** Tovaršija, str. 164.

** Prav tam.

** Prav tam.

** Tovaršija, str. 214-215.

** Listina, str. 40.

** Listina, str. 39.

** Listina, str. 40.

** Prav tam.

** Listina, str. 54.

** Listina, str. 286.

»Sicer smo v Magnusu domenjeni, da ne daje intervjuje, toda ker gre za študentski časopis, bomo naredili izjemo.« S to izjavo se je pričel intervju (ali pogovor, kot ga je imenoval moj sogovornik), ki je ves čas nihal nad robom med intimnim in javnim. Popolne javnosti (ime in priimek intervjuvanca) v tem intervjuju iz, upajmo razumljivih razlogov, ni. Z določeno podmeno (takšni ali drugačni predsodki družbenega okolja proti gayem) lahko povemo le, da je naš sogovornik stvarjal pripadnik alternativne scene. Razlog več torej za splošen pogrom nad njo!

Najbrž je potrebno kar precej poguma za to, da se sekcija Magnus javno predstavi in razstavi (stojnice sekcije na Mladinskem festivalu v Novi Gorici), še posebej takrat, če interpelacija na javnost sovpade s smrtjo prve slovenske žrtve AIDS-a. Lahko, da je prav pojav te bolezni v samoupravno-socialistični državi (?) in z njo povezane pomnogoterjane represije nad homoseksualci, izzval njihov javen nastop. Neka marginalna skupina je čez noč postala državni in družbeni sovražnik, apokalipsa razcepjene in deziluzionirane družbe. AIDS je družbeni položaj (kolikor ga je še sploh ostalo) gayev zaostri do te mere, da se njihova družbena izobčenost ne utemeljuje več samo z odstopanjem od prevladujočih moralnih in ideoloških kriterijev, ampak z domnevnim ogrožanjem eksistence vsakega posameznika.

Danes niti ugrabiti ne moremo, kdaj si bodo tisti, ki tako vehementno zatrjujejo, da so nova družbena gibanja že po definiciji SZDL-ja del te organizacije, to isto upali zatrjevati tudi za gibanje homoseksualcev. Kdaj si bodo upali priznati, da so, če pa jih ni, in zato, ker so, zahtevati odpravo tistih členov, ki sankcionirajo prakticanje drugačne spolnosti. Še pri bolj popularnih se jim zatakne.

Kako se izraža ta marginalni položaj?

Naš položaj se nam kaže v naši vsakdanji praksi, v represiji, v pritisku, ki ti onemogoča priti ven, ki ti ne dovoljuje, da priznaš to, kar si. Načini represije zajemajo tako individualno represijo, kot tudi represijo medijev, družbe, družine, cerkve, partije, Socialistične zveze. Znanstveno je dokazano, da v vsaki sodobni populaciji, ne glede na splošne politične opredelitve, obstaja 5 do 10% ljudi, ki prakticirajo drugačno seksualnost. Pri tem ni pomembno, ali govorimo o Madžarski, Avstriji, Italiji ali Jugoslaviji. Vse naše instance negirajo obstoj teh ljudi.

Če vemo, za koliko ljudi gre, se moramo vprašati, kje so ti ljudje, kaj počno, kako živijo, zakaj jih ni, ker so, ... ampak jih ni.

Povpraševanje po mehanizmih, ki zatirajo njihovo zavest, njihovo identiteto, je tako nujno. Gre za vprašanje vzgoje. Od zgodnjega otroštva do smrti je človek zatiran z dezinformacijami. Korenine vsemu temu moramo iskati v krščanski moralni. Socialistične morale v bistvu ni.

Toda negativen odnos do homoseksualnosti je prisoten tudi v družbah, ki jih ne obvladuje krščanska morala!

To je res. Toda islam je religija, ki je nastala po krščanstvu in je od krščanstva tudi veliko »podeovala«, povzela. Navsezadnje je krščanstvo sprejela podoba judovskih in helenističnih ritualov.

Najbrž gre tukaj za dva problema, zanima pa me, ka-

Hočeš reči, da se v Magnusu ta represija zmanjšuje? Da, vsekakor.

Kako preseči družbeno represijo nad gayi, kako eliminirati tako represijo kot avtor represijo?

To lahko storijo samo gayi sami, seveda ob podpori vseh naprednih sil te družbe (hahlanje).

Možni so tudi drugi mehanizmi, vendar mislim, da ne čas ne prostor nista primerna za bolj agresivno politiko.

Kakšne bolj agresivne mehanizme imaš v mislih?

Pamfletsko delovanje na socialno-političnem nivoju.

Vprašujem te zato, ker pri nas obstaja nekaj, kar se

3. Če vemo, za koliko ljudi gre, se moramo vprašati, kje so ti ljudje, kaj počno, kako živijo, zakaj jih ni, ker so, ampak jih ni.

Toda to, kar počne sekcija Magnus v svojem triletнем delovanju, se mi zdi za slovenska razmerja prava pot. Vemo, da je na žalost ali pa na srečo kultura tisto področje, ki je najbolj odprto drugačnosti. O tem smo se prepričali ob nastopu punka, z Lilinkami, ki so tudi pričele delovati znotraj subkulture, tudi z mirovnim gibanjem na določen način. To počne tudi Magnus: skozi kulturo govori o samem sebi.

Kljub temu gre tudi pri Magnusu za določen boj, boj za prostor v družbi. Zdi pa se mi, da so metode tega boja izrazito razsvetljenske. Izhodišče je namreč: ljudi je treba razsvetliti, jim povedati, kaj je to, da to ni nikakršno družbeno zlo.

Vsako delovanje je v tem smislu razsvetljensko.

Zanima me, ali poznate še druge načine delovanja, druge metode?

imenuje ZSMS in nekaj, kar se imenuje SZDL, skratka nekaj, kar hoče biti fronta. Ali je mogoče po tvojem mnenju tukaj kaj storiti?

Še nima. Sekcija Magnus je sekcija ŠKUC-a, ŠKUC-FORUMA. Avtomatično se torej uvršča v področje delovanja UK ZSMS, oziroma

4. V Kanadi, oz. na splošno na Zahodu je prepovedana knjiga »Joy of gay sex«, »Joy of sex« pa se lahko prodaja po knjigarnah. To ni pornografska literatura, ampak, recimo strokovna.

ZSMS. Tako imamo tudi podporo organov ZSMS-ja.

Kar pa se tiče SZDL-ja mislim, da je njihovo obnašanje dokaj ambivalentno. Čas bo pokazal, kdo bo zmagal.

Nova družbena gibanja so se preko delovnih skupin naslonila na slovensko republiko mladino. Ali namerava Magnus ubrati isto pot?

Ne, ker je delovanje sekcije Magnus bolj usmerjeno v kulturo. Mislim, da bomo to identiteto tudi

Kot na prometno nesrečo. (smeh)

Kdo naj se z AIDS-om ukvarja?

Mislim, da se morajo z AIDS-om ukvarjati tako zdravniki kot družboslovci. Bolj kot katerakoli druga bolezen do zdaj, se AIDS manifestira na obeh ravneh: na medicinski in socialni ravni. O povezavi med to boleznijo in homoseksualci so mediji že dovolj povedali. Bral sem, da je v Belgiji obolelo za AIDS-om precej več odstotkov ljudi, ki prihajajo iz Zaira in ki nimajo s homoseksualnostjo nobene zveze, kot pa gayev. Tudi v Italiji, kjer gre razmerje med narkomani in gayi v prid narkomanom, je položaj podoben. Kolikor slišim, je tudi v Jugoslaviji tako. Po raziskavah je v Beogradu veliko narkomanov, ki imajo pozitiven test. Nimaجو AIDS-a, ampak imajo virus HTLV-3, ali kakor se že imenuje. Ve se, kako se AIDS prenaša, in če se ravnaš po navodilih, potem ni razloga za paniko.

5. Mislim, da je pojav AIDS-a eden od razlogov za to, da je bila zaprta savna na Miklošičevi, čeprav navajajo pri tem tudi kao higienske razloge in tako naprej. Tudi Amerikanca so zaprli delno zaradi tega.

obdržali. Ne trdim, da je to najboljše, prav gotovo pa je sekcija Magnus najboljša pot.

To me zanima zato, ker je ŠKUC-FORUM ljubljanska, in ne obče slovenska institucija. Pomen ŠKUC-a v Sloveniji je nekaj drugega.

Toda Slovenija je majhna dežela, razdalje so zanemarljive. Poleg tega so tukaj pomembni mediji, na katere računa v smislu komunikacije sama sekcija. To, kako nas obravnavajo, pri tem niti ni tako pomembno. Na določen način nam v vsakem primeru pomagajo.

AIDS! Kako gledaš ti na to bolezen?

Zdi se mi, da je pri tem bolj pomembna neka finta, ki je prišla na plan v slovenskih medijih, to je krščanska morala, ki je prišla do izraza. Ustvarja se gonja proti promiskuiteti. Sploh ne gre za to, koliko partnerjev bo neka oseba menjala, ne glede na to, ali je ta oseba gay ali heteroseksualec.

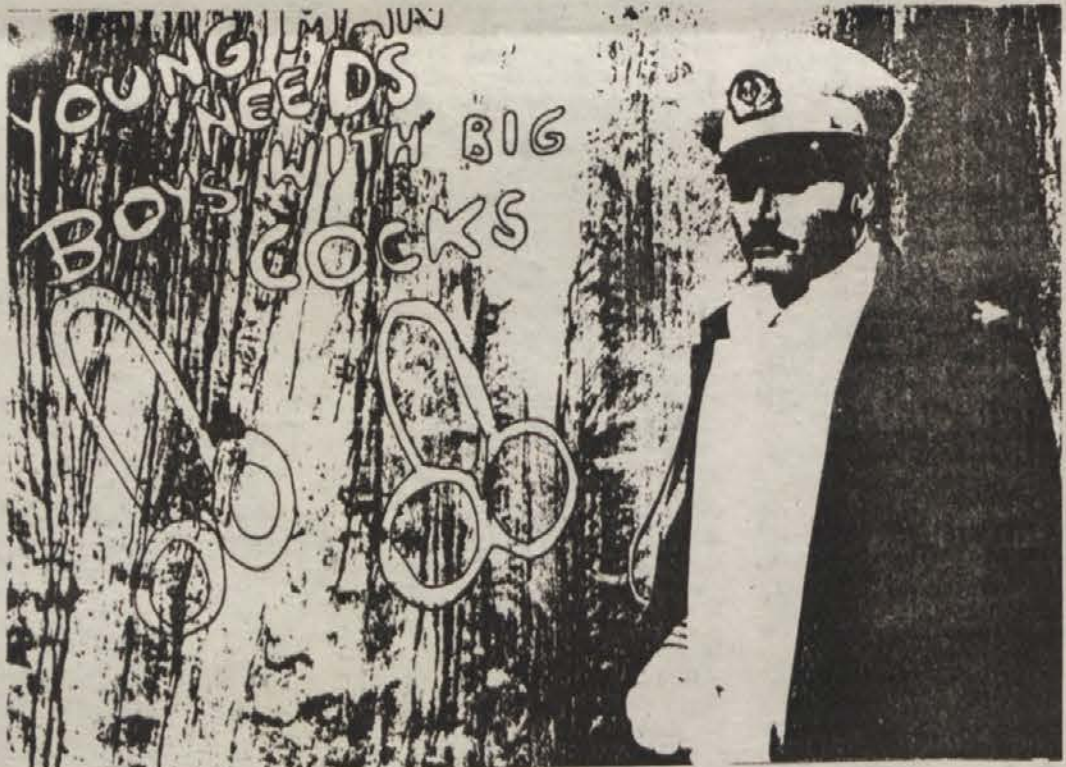
Gre za to, na kakšen način se realizira izmenjava partnerjev. Če je prisotna osebna higiena, če se uporabljajo kondomi, torej če sperma ne pride v kontakt s krv-

KAKO RAZUMEŠ BESEDO HOMOSEKSUALNOST?

Beseda homoseksualec je termin, ki prihaja iz medicinske prakse, izraz peder pa prihaja iz ignorantske, baščaršijske scene. Meni ne ustreza ne eden in ne drugi termin. Ustrezen slovenski termin, ki bi pojasnil besedo »gay« — ta beseda se mi zdi namreč najbolj primerna — ne obstaja. Beseda »gay« je najbolj konkretna beseda.

Toda beseda gay ima v slovenskem prostoru kratko zgodovino. Pojavila se je šele z nastankom Magnusa. Vse do takrat se je na ulici govorilo o pedrih, oficijalni mediji pa so govorili o homoseksualcih. Kakšne so tvoje izkušnje o uporabi teh dveh besed?

Rekel sem ti že: na ulici slišiš za pedra, kvaziznanstveni diskurz govori o homoseksualcih. Toda mislim, da nobena od teh dveh besed ni primerna.

1. Stanko Bunc v Slovarju tujk (Založba obzora Maribor) iz leta 1963 pove o geslu homoseksualec: »Kdor trpi za homoseksualnostjo« . (podčrtalo uredništvo)

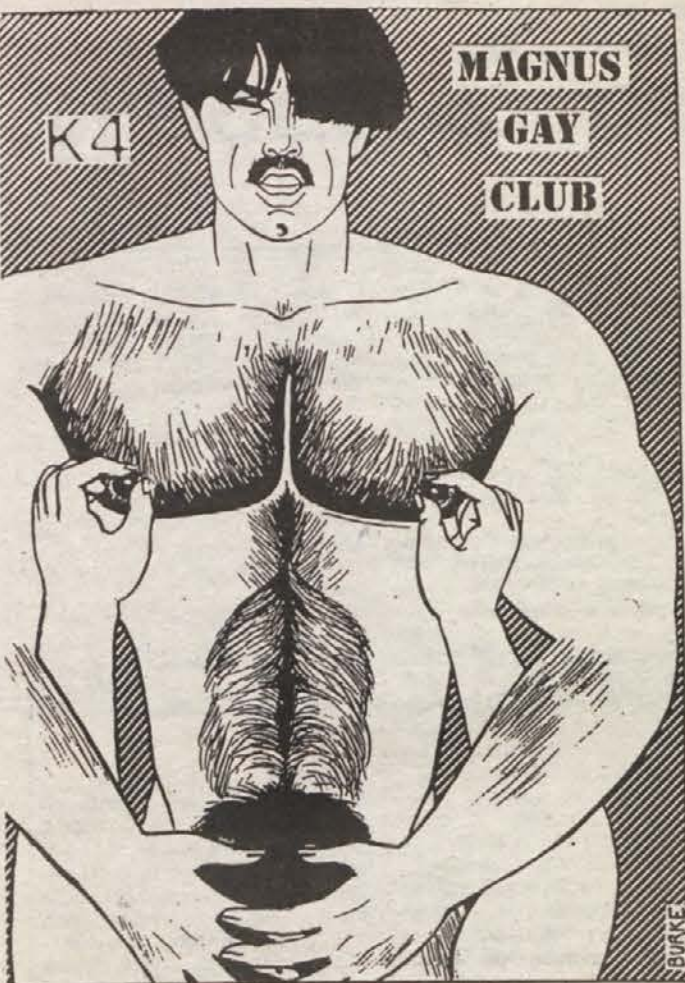
Zakaj ima beseda gay tako kratko zgodovino? Predvsem zato, ker je gay oseba, ki je proizvod sodobne družbe. Gre za homoseksualca, ki se je v mestu diferenciral in ki si je ustvaril svojo lastno kulturo, lastno družbo in lastno podobo.
2. France Verbinc, Slovar tujk, CZ 1979: homoseksualen -ina-o (homo + seksualen) — istospoln, na isti spol usmerjen (tj. nenormalen) spolni nagon, nenormalno seksualen (naspr. heteroseksualen); homoseksualnost-i ž spolno nagnjenje do istega spola, nenormalna seksualnost

Očitno je tukaj prisotna neka samorefleksija homoseksualnosti: homoseksualec se je danes umestil v urbanizirano družbo. Ali hočeš reči, da prej ni bilo tako?
Gre za samo-zavest ljudi, ki prakticirajo drugačno ljubezen. Ta samo-zavest se je oblikovala

teri je večji: tisti, zaradi katerega ti v družbi ne moreš nastopiti kot nekdo, ki prakticira drugačno seksualnost — tukaj gre torej za vprašanje javnosti — ali pa je večji tisti problem, pri katerem zaradi ponotranjenja pritiska, zaradi avtor represije v svojem ustvarjalnem delu ne moreš delovati kot nekdo, ki prakticira drugačno spolnost?
Tukaj je prisotna določena interakcija. Avtor represija je posledica splošne družbene represije. Tukaj nastopi ta interakcija. Avtor represija ustvarja še večjo zunanjo represijo. Obstaja splošna teorija, po kateri so latentni homoseksualci tisti, ki so do homoseksualcev najbolj zatiralski. Latentni homoseksualci so tisti, ki ne prakticirajo drugačne seksualnosti zaradi avtor represije, ki ne priznajo, da so to, kar so. Lastno zatiranje, svoj jaz, reflektirajo navzven, na drugega in ga zatirajo.
Ali ne prihaja znotraj Magnusa kot načina, forme organiziranja gayev do sestevanja teh posamičnih avtor represij? Kako lahko Magnus rešuje ta problem?
Mislim, da sekcija deluje na nivoju odštevanja, ne sestevanja.

Kljub temu, da v slovenskem kazenskem zakonu ni člena, po katerem bi lahko homoseksualec preganjali?
Kljub temu, toda položaj v Sloveniji ni tako alarmanten, kot je drugod po Jugoslaviji. Pri tem mislim predvsem na velika mesta, na Zagreb, Beograd, Sarajevo, Skopje, kjer je represija še večja. Ne bi se spuščal v to »rekla — kazala«, vendar pa sem za Ljubljano slišal iz zelo zanesljivih virov, da prihaja milica s psi, z mrico v park. Zmeraj je prisotna neka gonja. Tudi to, da ni več nobene kluba, lahko pripišemo temu.
Ali so takšni klubi kdaj obstajali, če izzameva Magnus? Ali so obstajala neformalna, vendar v gayevskih krogih splošno znana zbirališča?
Sam osebno ne hodim ven, ker me to pač ne zanima. Toda to sedaj ni pomembno. Slišal pa sem za Union, za kafič pri Emoni, baje Daj-dam, Opera bar, itd. ...
Ali se da to represijo nad gayi istovetiti s splošno družbeno represijo nad alternativno sceno, ali pa gre tukaj za kaj bolj potenciranega, za nekaj posebnega?

splicitno doda še svoboda spolnosti, svobodna izbira spolnega partnerja.

Mislim, da je to vprašanje časa in naše aktivnosti. Slišal sem, da bodo v Srbiji začeli akcijo za ukinitev členov kazenskega zakona, ki diskriminirajo homoseksualce.

Najbrž imaš znanje, kolege, prijatelje, ki vedo, da si gay. Kako reagirajo na to, posebej še po prihodu AIDS-a?

Ne vem. To bi moral vprašati njih.

Torej nisi nikoli na sebi občutil zaradi tega kakšnih reakcij?

Ne, mislim, da imam zelo dobre prijatelje.

Ali obstaja nekaj, za kar bi lahko rekli, da je way of life gayev?

To je zelo diskutabilno vprašanje. V tako majhnem mestu, kot je Ljubljana, je zelo težko govoriti o gay way of life. Na zahodu gay kultura obstaja, vendar je razparcelizirana na modo, na potrošništvo, umetnost in tako naprej.

Zakaj tega ni v Ljubljani? Zato, ker je to majhno mesto, ker ni komunikacij, zaradi politike morda, ali zakaj? Zaradi vsakega malo.

V Novi Gorici na Mladinskem festivalu ste se gayi prvič javno predstavili. Kdor je šel po trgu, je lahko videl stojnice Magnusa. Kakšne so bile reakcije?

Za nas so bile zelo pozitivne. Folk je reagiral zelo različno. Nekateri so se zgražali, drugi so bili bolj tolerantni, čeprav mi ta beseda ni bila nikoli všeč. Tretji so reagirali kot na nelizbežno neumnost.

Nedavno so bile v Mladini objavljene programske zahteve sekcije Magnus. Kaj to pomeni?

To so socialne zahteve. Gre samo za eno od akcij Magnusa. Ta je pa morda prišla najbolj od izraza. Naslednja akcija bo manifestacija o AIDS-u. Potekala naj bi od 15. do 18. decembra v Ljubljani, v sodelovanju s Cankarjevim domom. Prikazana bosta dva

AIDS KOT DRAMA MEDICINE

(NASLOV NAJ BI SE NADALJEVAL V »MEDICINA KOT DRAMA IDEOLOGIJE«, »IDEOLOGIJA KOT DRAMA POSAMEZNIKA« IN SE ZAKLJUČIL S »POSAMEZNIK KOT DRAMA...«)

Prędpisovalci nalog in zemljemercu področij, na katerih naj medicina operira, poznajo eno temeljno zadolžitev: zadovoljevanje potrebe, na katero zvajajo vse potrebe vladanih posameznikov. To je potreba, ki naj jim omogoči časovno in prostorsko neomejenost moči, vladavine, privilegijev, nedotakljivosti... V ta namen se je tudi iz AIDS-a naredila medijska senzacija, v katere past se nujno ujamemo tudi ta zapis.

Seksualnost je že dolgo povsem ekonomska kategorija, samoumevna stvar vsakdanjika. Možni impulz za osvoboditev od družbenega (po Freudu je prav to kvaliteta seksualnosti, ki pa je bila prefinjeno odpijena s pritegnitvijo v mehanizme industrijske družbe) zatorej lahko vznikne le iz območij drugačnih načinov vedenja, ki morajo veljati za »nenormalne«. Torej je nujen spremljalni pojav takšnih impulzov, ki v krčih vzniknejo tu in tam, tudi zahteva po »legalizaciji« tovrstnih instinktov. S tem, ko se ideologija polasta duha, intelekta vladanih, si zagotavlja prestol ali vsaj prvenstvo; a šele s tem, ko obvladuje gonsko načelo ugodja, si zagotavlja obstoj.

AIDS je planil skozi medije, plasiran kot bolezen homoseksualcev in narkomanov, torej kot nevarnost nelegalnih medicinskih vezi. Ker te skupine usmerjajo na iskanje družbenih korenin nelegalnosti ali neadaptiranosti, torej na raziskovanje družbe, ki bolezni goji, se je postopek obrnil prav na tisto stran, kjer se ravna v skladu z ohranjanjem vladavine ideoloških mehanizmov, ki podpirajo le družbeno totaliteto. Legalnost in upravičenost se podeljujeta represiji. In AIDS je danes javna stvar.

Poteza, da si je fenomen AIDS-a in nadzor nad področjem raziskovanja prisvojila prav medicina, še zdaleč ni naključna. Zaradi svoje totalitarne narave mora biti ta bolezen zaobsežena v instituciji, ki totalitarnost ponavlja, kar kaže v zahtevi po brezopojni vdanosti in nevpisanim delovanju. Zdej se mi zdi nujno napotiti na izjemno knjigo Vuka Stambolovića (Medicina-nadležnost i alternativa, Prosveta Beograd, 1986), ki na 150-ih straneh razkrije medicino kot zelo učinkovito politično orodje, dosledno izriše logično pot njene institucionalizacije in jo demaskira kot ponovljeno strukturo ideološkega univerzuma, ki jo vzdržuje in ji podeljuje legitimnost. Če bi hotel povzeti avtorjeva izvajanja, bi moral prepisati knjigo od prve do zadnje strani, zato moram njegove izsledke in rezultate uporabljati kot že izgotovljene (in znane).

Z AIDS-om zdravje neha biti tržna kategorija, ampak postane družbena. (Glede na zamočeni primer pri nas in na presenetljivo malo število obolelih npr. v SZ, bi lahko zapisal tudi socialistični problem.) Z glasno rohnečim tehnološkim razvojem, z nenehnim poudarjanjem inovacij in ideološko serviranem »napredkom«, se temeljnim potrebam človeka medicina ni približala niti za ped — vse naštetu ji le pomaga vzdrževati samo sebe in status quo ideološkega univerzuma. Za hrbet njenega tehnološkega sistema je postavljena znanost, ki želi s samim imenovanjem zakriva njen institucionalni značaj in pravo nalogu — funkcionalnost in represijo, katero v prvi vrsti udejanja v čim boljši kontroli nad primarnimi življenjskimi instinkti.

Bolezni posameznih organov in njihovo zdravljenje so bolj operacijske narave, so »mehanični« del človeka in nanje se da gledati kot na objekt (tako jih obravnava medicina). Bolezni posameznih organov ne vznikajo iz telesa samega, povsem brez zunanjega vzroka, so v veliki meri pogojene z družbenostjo, generičnostjo človeka, zatorej je nanje moč vplivati, jih »modelirati« oziroma se jih varovati, se jim izogibati, na koncu je njihov povzročitelj vendarle človek in človek jih lahko tudi odpravi s spreminjanjem načina življenja, eksploatacije narode in človeka, z drugačno organizacijo produkcije... skratka, nobena od bolezni ni povzročena ali določena z neko bistveno človekovo dejavnostjo, z instinktivnim zadovoljevanjem gonske potrebe. Človek ni bil obsojen ali določen

z nobeno od njih, dokler se ni pojavil AIDS. To, kar nam medicina v tem trenutku nudi, ni zadovoljevanje temeljnih človeških potreb; bolnik, okužen z AIDS-om, nima bolnega spolovila. Nima bolnega nosu, sapnika ali pljuča, ampak dihanje, ne bolnih ust, želodca ali prebavil, ampak bolno hranjenje. Medicina mora podpisati brezopojno vdajo kljub (ali zaradi) tehnološko razvitemu aparatu in se izveleži iz pajčevine, ki jo je stakala s poceni reklamo, s približnim (več ali manj uganjenim) opisom simptomov in vzrokov bolezni, zasula časopise z grmado statističnih podatkov, se skrila v družbeno obsodbo specifičnih okolij, kjer naj bi domovala bolezen... a o AIDS-u ni rekla niti besede.

Z velikimi katastrofami (kuga, sifilis) v zgodovini, je država lahko le večala svojo moč (in znotraj nje vsaka institucija, npr. cerkev). Še v primeru raka je to deloma možno, a le z določenimi »popravki« (ne razkriti pacijentu prave narave njegove bolezni ali njene napredovanja, ampak mu do zadnjega vzbujati upanje in mu z raznimi postopki, npr. z obsevanjem, vzdrževati iluzijo o ozdravitvi...). V izjemnih primerih je rak dejansko ozdravljiv oziroma odpravljen, AIDS ne — prvi simptom je dokončen, diagnoza ne dopušča samovoljnih interpretacij, je usodna. Medicina (institucija, država) izgubi svojo moč in upravičenost za obstoj. Jean Bernard je v svoji knjigi (Veličina i iskušnja medicine, Nolit Bg., 1975) takole označil nalogo zdravnika: »Zdravnik mora blažiti trpljenje človeka in mu omogočiti, da čim dalje živi.« Širši komentar je povsem odveč, spominjaj le na besede z istim pomenom pri Marxu, ko govori o religiji kot odtujeni zavesti, kot o opiji za ljudstvo, ki blaži

do njega kot podložnik. Oni pa obratno mislijo, da so podložnik zato, ker je on kralj.

Proces obvladovanja in pokoravanja je zmeraj parcialen; začnjenja na vitalnih organih funkcioniranja družbe ali na vitalnih organih telesa in kot metastaze raka polagoma prekrije in zadušijo prvotno delovanje organa oziroma ga obrne sebi v prid. Boj za oblast (za zdravo telo) je v tem primeru še možen. AIDS pa je toliko totalitaran, da je vnaprejšnjem vsak poskus obravnavati ga s tipičnimi postopki medicinske institucije, s katerimi se uspeva pri ostalih bolnikih. Ena temeljnih potez, s katero sodobna diagnostika obleče bolnika v pižamo in ga uvede v svetišče zdravja, je dehistorizacija — z diagnozo je pozabljeno vse, kar se je dogajalo zunaj zidov ordinacije; v prvi vrsti se zbrše vez z življenjskim okoljem bolnika, ki mu je diktiralo način življenja in v veliki meri botrovalo nasprotjem, neusmiljenim pritiskom, nenehni napetosti in preganjavici... in katerega izraz največkrat tudi so simptomi bolezni. Da bi upravičila svoj institucionalni obstoj, mora te simptome osamiti in odpraviti — parcelacija je druga velika oporna točka oficiale medicine, a AIDS jo elegantno pohodi.

Ljudem je prešlo že v navado, da jih zblizujejo in združujejo prav katastrofe. V svojem fatalističnem poslanstvu zrcali AIDS v sebi tudi upanje v prihodnost — zmaga nad AIDS-om je zmaga nad posameznikom. Z zapopadljivim ene od njegovih temeljnih potreb se dá instituciji možnost orwellovski manipulacije. Medicina, ki v službi oblasti funkcionira kot kontrola nad posameznikom in se mu obenem daje kot vera, bi si s tem bistveno povečala

Če ne bi bilo punka, ne bi bilo tudi Magnusa. Magnus vidim izključno kot del ljubljanske alter scene, kot del tradicije od leta 68 naprej. Radio Student, Mladina, Tribuna, ŠKUC-FORUM so vse institucije, ki potencirajo drugačnost. V tem je vzrok, da so prišla »na sonce« vsa ta alternativna gibanja prav v Ljubljani, in ne v Zagrebu ali Beogradu, prav zaradi tega »ozračja« tukaj.

Ali je to »ozračje« v političnem pomenu kaj bolj liberalno kot v drugih republikah?

gibanju ni toliko čutili. V Franciji, na primer, ki je šla pod Chiracom dokaj v desno, so si gayi izbojevali nekaj zakonov. Lani so si tako priborili zakon, ki ne dovoljuje diskriminacije po spolu, izgledu. V službi nihče ne more dobiti odpovedi, čeprav je punker, čeprav ima npr. oranžno frizuro, čeprav je gay, Arabec...

Ali meniš, da obstajajo kakšne perspektive, da bi bil zakon, ki bi dopuščal svobodo spolnosti — pravzaprav gre tukaj za ustavna načela — sprejet tudi pri nas?

6. Toronto, največje mesto v Kanadi z več kot 3 milijoni prebivalcev, ima največjo gay sceno v Kanadi in tretjo v Severni Ameriki. Predpostavljate se, da v tem mestu živi več kot 250.000 homoseksualcev. Večina jih živi v centru, kjer delajo v servisnih službah, velikih bančnih birojih, trustih, kompanijah in v zavarovalnicah. (Magnus Gayzine št. 1)

Mesto kot mesto se mi zdi reakcionarno, toda med študenti obstaja neka klima, neko upornišvo, neka potreba za drugačnostjo, ki se iz leta v leto regenerira. Kljub vsem represivnim mehanizmom je še zmeraj prisoten neki polet. Veliko so naredili tudi intelektualci: Močnik, Žižek, Mastnak v zadnjem času še posebej, tudi Mladina je zadnje čase na dokaj visokem nivoju.

Gayi so bili že od nekdaj marginalna družbena skupina. Ali jih je AIDS spremenil?

7. Naučili so nas, da se moramo sovražiti, in to lekcijo smo še hitro sprejeli. So gayi, ki nočejo postati učitelji, ker so prepričani, da bi škodljivo vplivali na otroke. Drugi pa se na vse mogoče načine izogibajo kontaktov z drugimi gayi — razen bežnih seksualnih stikov, ker je zanje soočenje z lastno homoseksualnostjo preveč boleče. (Magnus Gayzine, št. 1)

V Sloveniji tak zakon obstaja. Mislim na ustavne svobode: na svobodo veroizpovedi, svobodo gibanja, mišljenja in na možnost, da se vsem tem svobodom izpovedi.

filma o AIDS-u, eden je poldokumentarec, drugi je igrani film. Dela se tudi na tem, da bi mariborska predstava »Tako, kot je« prišla tudi v Ljubljano. Pripravljena bo razprava o AIDS-u. Mislim, da bo tudi to močna manifestacija.

Glede na to, da to ni bil intervju s vidnim DP-delavcem, ampak s protagonistom nečesa, o čemer se noče govoriti, me zanima, kako si se počutil med intervjujem?

8. $4 \times 1 = 4$ ali iz členov Kazenskih zakonov SR Srbije (člen 110/3), SR BiH (člen 93/2), SR Makedonije (člen 101/2) in SAP Kosovo (člen 81/3): »Za protivnarodni blud između lica muškog pola, učinilac će se kazniti zatvorom do jedne godine.«

na, izobčenci. Očitno so s pojavom AIDS-a postali izobčenci na kvadrat. Ne samo, da ste »vir pregrehe«, ampak naj bi ogrozili vsako posameznikovo eksistenco!

Ali govoriš o globalnem nivoju, o Evropi ali ožje?

Najbrž bi lahko govorila globalno.

Smo priče valu neokonzervativizma, ki je prisoten na vseh ravneh. Posledice čutijo tudi gayi. Represija je iz dneva v dan večja. V Ameriki, na primer, so izglasovali nacionalni zakon o prepovedi Sodome. V Kanadi, oz. nasplošno na Zahodu, je prepovedana knjiga »Joy of gay sex«. »Joy of sex« pa se lahko prodaja po knjigarlah. To ni pornografska literatura, ampak — recimo — strokovna.

Ali misliš, da gre zgoj za neko koincidenčno naključje, da sta sovpadla AIDS — rizična skupina v tej bolezni so tudi homoseksualci — in val neokonzervativizma?

Mislim, da gre res za grozno naključje. Vsak dan je vse slabše. V Ameriki je ta scena postala totalno fašistoidna, v Evropi pa tega vala neokonzervativizma na gay

Mislim, da je intervju že moja profesionalna deformiranost. Pogovor je pač pogovor.

Pavel Gregorc

bolečine, katere so proizvod vladajoče ideologije, družbe same.

Ob dejstvu, da se z AIDS-om napoveduje možnost, da bomo dočakali čas, ko bo lahko eden izmed griljajev smrti, kot je danes lahko usoden katerikoli spolni odnos, se sliši citat iz revije Zdravje (januar 1984) cinično: »Izpostavljeno je torej le osebe v olinišnicah, to pa se bo okužbe ubranilo na enak način, kot se varuje pred serumsko zlatenico.« Enaka po načinu delovanja, se tudi v tem primeru vloga oseba pokriva z osebjem iz političnega vrha. Ob nenehnem ponavljanju izpostavitve in še posebej ob poudarjanju teže odgovornosti, se pustijo voziti v neprebnojih avtomobilih, v privatiziranih letalih, ladjah, vlakih, si pustijo srečati v lastni hiši ali pa polagati rože in tepihe pred korake... In ob vsem je še kako jasno, da je izpostavljeno le tisto »drugo njih«, ljudstvo, in to izpostavljenost prav njihovi neusmiljeni manipulatorski moči in pravici diskriminacije. Varnujejo jih in malikujejo, to vedo, in vendar hrepenijo po avtoriteti, kot da ne bi Marx že v Kapitalu pisal, da je »ta človek npr. kralj le zato, ker se drugi ljudje obnašajo

operacijsko področje in se nevarno približala totalitaristični utopiji. Proces, ki pelje k takšni »sintezi«, je proces radikalnega revolucioniranja same dejanskosti, ki nujno zahteva odkritje »napake« v enem ali drugem polu. AIDS in Medicina danes sploh nista združljiva, pot do »sinteze« je pomembna zgoj zaradi poti, procesa samega. Kolikor se sliši paradoksalno, pa lahko z razkritjem nemoči medicine dobimo več (torej s tem, da izgubljamo tisto neprecenljivo, ki naj bi medicini kar največ pomenilo — človeško življenje): razkritje strukture institucije, ki je daleč prešla svojo zadolžitev in poslanstvo. Razkoli znotraj nje same (dnevno časopisje je nedavno obširno poročalo o tem) so razkoli znotraj družbe, katere izrastek tudi je ideološka oblika medicine. Borba med medicino in AIDS-om je torej analogna nasprotju med ideologijo in posameznikom. S tem, ko AIDS prisiljuje medicino k vdaji, nam je ta prisiljena kazati rentgenski posnetek družbe same. A danes se ekran osvetli šele na smrtni postelji tistega, ki to mora videti — posameznik vidi svojega rablja šele v agoniji. DEJAN PUŠENJAK

UDEJANJANJE HELSINŠKIH DOGOVOROV — EVROPSKA MREŽA ZA DIALOG MED VZHODOM IN ZAHODOM

Evropska mreža za dialog med Vzhodom in Zahodom je bila vzpostavljena med konferenco END (European Nuclear Dissarmament) (*2) v Perugii leta 1984. Predstavljala naj bi komunikacijsko zbirališče za stike med prebivalci in skupinami vzhodne in zahodne Evrope. Osnovna dejavnost naj bi bil dialog med prebivalci Evrope — dialog, ki daje možnost spoznavanja; razumevanja; razumevanje, ki daje možnost sodelovanja, zaupanja in podpore. Dialog naj bi predstavljal izmenjavo mnenj in izkušenj, hkrati pa tudi pripeljal

ročju po mnenju avtorjev Memoranduma lahko in morali storiti. Uvod v Memorandum je napisan tako, da lahko služi kot predstavitveni dokument, zato ga objavljamo v celoti.)

Memorandum posameznikom, skupinam in vladam dežel procesa CSCE

Pred enajstim leti je bil v Helsinkih podpisan sklepni dokument konference o varnosti in sodelovanju v Evropi. Pa vendar dandanes naš kontinent ni pravič varnejši kot leta 1975 in politika nasprotovanja še vedno ovira in preprečuje sodelovanje. Mnogi

Menimo, da v politiki popušča- nja napetosti potrebujemo novo zasnovo, ki naj bi vsebovala naslednje prvine:

— Ljudstvo in vlade vseh dežel procesa CSCE se morajo zavedati svoje lastne odgovornosti za reševanje najbolj perečih problemov našega kontinenta. Evropejci ne bi smeli več pojmovati zagotavljanja rešitev zgolj v luči pogajanj med velesilami in obema blokoma, temveč bi morali poizkusiti, da razvijemo naše lastne pobude, na drugi strani pa okre- piti že obstoječe težnje k raznoli- kim povezavam med državami ta- ko Vzhoda kot Zahoda.

— ustanovitev fonda in admini- stracije (v organizaciji nevladnih organizacij in skupin) za podporo Vzhodno-Zahodnim počitniškim taborom, kjer se bodo združevali ljudje različnih zanimanj;

— ustanovitev nevladnih nad- zornih komisij za analizo dela in napredovanja procesa CSCE in za predložitev praktičnih predlo- gov (združuje naj mednarodne in- štitude za mirovne raziskave itd.).

Evropska varnost

Mir ni le stanje brez vojne; pa tudi merila za nadzor nad orož- jem niso dovoljšna. Potrebno je drastično zmanjšanje potenciala orožja. Mnoge vlade zagovarjajo oboroževanje kot sredstvo za vzdrževanje varnosti. Za nas je to neodgovoren argument. Za vzpo- stavljanje varnosti pojmuemo tu- di odstranitev vzrokov za nasilje, kot so različne politične, eko- nomске in socialne razmere. Od tu izhaja, da je varnost skupna naloga, kjer morajo vlade in ljudje nastopati kot enakovredni partnerji. Predlagane so naslednje konkretne zadeve:

— umik in odstranitev vseh rak- et srednjega dometa in vsega jedrskega orožja s kratkim si- gnalnim časom, ki je stationirano ali usmerjeno na Evropo;

— splošna prepoved vseh po- skusov, ki naj bi jo sprejela vse države procesa CSCE;

— POPOLNA prepoved proiz- vodnje in razvoja kemičnega in biološkega orožja v svetu;

— ustanavljanje področij brez jedrskega orožja, ne da bi se pri tem povečal arzenal konvencio- nalnih orožij;

— sporazum med državami procesa CSCE o proporcio- nalnem zmanjšanju vojaških proračunov. Pridobljeni fond naj bi šel v skupna viaganja, zlasti za pomoč Tretjemu svetu;

— uradno publiciranje o voja- ških proračunih, kompletno in redno informiranje o vseh voja- ških načrtih, kot tudi o posami- čnih vojaških prispevkih Vzhod- nih in Zahodnih držav obema blo- koma;

— delovanje (na Vzhodu in Za- hodu) proti vsem oblikam notra- nje militarizacije. Ukinitve voja- škega usposabljanja v šolah in na univerzah kot tudi ukinitve para-vojaškega usposabljanja.

— sklic forumov CSCE za eko- nomsko sodelovanje in ekološko problematiko, skupaj z vladi in neodvisnimi strokovnjaki;

— vzpostavitev stalne neodvis- sne komisije za nadzor in prever- janje ekološke škode in za sveto- vanje o ukrepih.

Kulturno sodelovanje

Osnovno vodilo sodelovanja je zagotavljanje možnosti avtonom- nega kulturnega delovanja v po- sameznih deželah, iz katerega naj se avtonomno razvijejo tudi obli- ke sodelovanja znotraj dežel in med njimi.

V konkretnih predlogih Memo- randum navaja zlasti potrebo po olajšanju sodelovanja na vseh področjih kulture, po vzpodbujanju mednarodnih kulturnih projek- tov (film, razstave, kolokviji...), po olajšavah učenja tujih jezikov in po ustanovitvi fonda CSCE za organizacijo takšnih projektov.

— svobodna potovanja brez viz med vsemi deželami CSCE in brez potrebe po posebnih dovo- ljenjih za izstop ali vračanje iz po- samezne države. Nobenih omeje- vanj pri stikih s tujci;

— pravico do gibanja v lastni državi;

— pravico do emigracije v vseh državah, brez izgube pre- moženja;

— priznavanje obstoja neod- visnih izdateljskih in uredniških sektorjev;

— nobenih omejitev o trans- portu knjig, trakov itd. preko mej, če je to osebna lastnina po- potnika;

— pravica manjšin do lastnih škol, avtonomnih kulturnih aktivno- sti in do aдекватne prisotnosti v vseh javnih pisarnah;

— priznavanje statusov politi- čnih zapornikov za tiste, ki so ob- sojeni zaradi izražanja svojih civil- nih pravic in političnih prepričanj;

— takojšnje amnestijo za vse politične zapornike, ki v svojih dejanjih niso nikoli uporabljali ali zagovarjali uporabe kakršnekoli oblike nasilja;

MIROVNIŠKI JAREK

— ukinitve smrtni kazni v vseh deželah procesa CSCE;

— ukinitve vseh vrst cenzure, kjerkoli kakorkoli obstaja, prost dostop do tujih publikacij;

— izmenjava TV- in Radio-pro- gramov, prosta izmenjava publi- kacij med državami;

— skupni projekti za premosti- tev slik sovražnikov onkraj mej, ki so se tekom desetletij nanesele v srca in možgane ljudi;

— skupno delo za šolske uč- benike;

— pobratenje inštitutov (znan- stvenih, kulturnih in prosvetnih) med Vzhodom in Zahodom, kjer naj bi bile neodvisne in nevladne pobude ne le dovoljene, temveč vzpodbujane;

Med konkretnimi rešitvami pa so tudi:

— ukinitve vseh vrst cenzure, kjerkoli kakorkoli obstaja, prost dostop do tujih publikacij;

— izmenjava TV- in Radio-pro- gramov, prosta izmenjava publi- kacij med državami;

— skupni projekti za premosti- tev slik sovražnikov onkraj mej, ki so se tekom desetletij nanesele v srca in možgane ljudi;

— skupno delo za šolske uč- benike;

— pobratenje inštitutov (znan- stvenih, kulturnih in prosvetnih) med Vzhodom in Zahodom, kjer naj bi bile neodvisne in nevladne pobude ne le dovoljene, temveč vzpodbujane;

Na kratko so to pobude, ki v Memorandumu pletejo rdečo nit za možnost sodelovanja znotraj evropske civilne družbe, ki ne pri- zna meja, kot jih pozna, in od Yal- te naprej ohranja politična karta Evrope. Resda Helsinška listina potrjuje Status Quo razmejitev, a ravno dejstvo, da civilna družba ni vezana na meje, obvaruje pred

paralizirajočo mislijo o nujnosti spremembe mej za vzpostavitev varnosti v Evropi.

Celotno besedilo Memo- randuma lahko naročite po pošti ali osebno pri sekciji za kulturo miru pri ŠKUC-u, Kersnikova 4, vsak ponedel- ljek od 17—20 ure (informalni- ca).

Dobrodošla je vsakršna razprava na to temo, vsakrš- no mnenje in stališče, ki nam ga lahko na isti naslov in isti način posredujete.

Memorandum je v Jugosla- vijl zaenkrat podpisalo 40 oseb:

Draga Ahačič, Milan Apih, Alenka Arko, Ingrid Bakše, Vladimir Dedijer, Mojca Drčar Murko, Pavle Gantar, Zagorka Golubovič, Niko Grafenauer, Vekoslav Grmič, Marko Hren, Spomenka Hribar, Tine Hribar, Drago Jančar, Ivan Jankovič, Janez Janša, Manca Košir, Matevž Krivic, Miran Lesjak, Tomaž Mastnak, Silva Mežnar- ič, Rastko Močnik, Zoja Mo- čnik, Mira Oklobdžija, Mladen Petretič, Rudi Rizman, Dimitrij Rupel, Slobodan Samardžić, Božidar Slapšak, Svetlana Slapšak, Lazar Stojanović, Anton Stres, Alojzij Suštar, Veno Taufer, Vesna Teržan, Vesna Teršelič, Gregor Tomc, Andrej Ule, Mirjana Ule, Slavoj Žižek.

S podpisi pa bomo nadalje- vali po konferenci na Dunaju (prvi teden novembra 1986).

Na Dunaju se bodo prvi teden v novembru, hkrati z vladi in predstavniki dežel procesa CSCE zbrali tudi člani East West Net- work organizacije — neodvisni posamezniki in skupine iz celotne Evrope. Poleg tiskovne konferen- ce 3. novembra 1986, kjer bo Me- morandum predstavljen s petimi govorniki (Dieter Esche — kon-

do skupnih aktivnosti, predvsem ob in zaradi pomanjkanja sodelo- vanja med mirovnimi skupinami Zahoda in neodvisnimi posamez- niki, skupinami in iniciativami Vzhoda.

Prvo delo, ki ga Mreža opravlja praktično od svojega nastanka naprej, je priprava skupnega me- moranduma prebivalcev Evrope. Največja vzpodbuda za skupni Memorandum je pravzaprav pri- šla s strani Čehoslovaške ne- odvisne iniciative za člove- kove pravice — skupine Li- stina 77 (Charta 77). Večina podpisnikov Listine 77 je v začet- ku leta 1985 posredovala evrops- kim skupinam pismo »Praški Apel« (*3) in ga naslovila tudi na END konferenco v Amsterda- mu (junij 1985). V njem poudarja- jo vlogo procesa CSCE pri pre- mostitvi razdeljenosti Evrope. Te- ze Praškega Apela so vzbudi- le cel niz polemik, diskusij in izmenjave mnenj tako o pomenu helsinškega proce- sa kot o problemu delitve obeh Nemčij in ideje o nujno- sti razpustitve blokov za ne- odvisnost držav Evrope. Po- kazala se je različnost mnenj in pogledov, predvsem pa razli- čnost logik razmišljanja zahod- njakov in vzhodnjakov. Na podla- gi odprtih vprašanj ob Praškem Apelu, se je porodila ideja o skupnem Memorandumu, ki naj bi se poskušil čim bolj približati SKUPNEMU RAZMIŠLJANJU prebivalcev Vzhoda in Zahoda razdeljene Evrope.

Delo za samo besedilo Memo- randuma je potekalo dobro leto dni s sodelovanjem posamez- nikov in skupin iz večine dežel Evrope, z ljudmi različnih pogledov in pristopov. To je bil proces približevanja med nami, obojestr- skega učenja in spoznavanja.

Memorandum ne predstavlja kaknega popolnega programa niti skupne strategije. Predstavlja prispevek k vse-evropski diskusiji in nakazuje možne stopnje k bolj razumnemu popuščanju napeto- sti. Samo besedilo Memorandu- ma je tako, da se marsikdo z njim ne more v celoti strinjati, strinja pa se morda z vodilno mislijo. Ta vodilna misel naj bi sprožila nov niz diskusij v dialogu med Vzhod- om in Zahodom.

(Celotni Memorandum na dva- najstih straneh sledi logiki Helsin- ške listine, jo komentira in oce- njuje udejanjanje sklepov iz po- sameznih košaric (varnost, sode- lovanje, človekove pravice), hkrati pa tudi predlaga osnovne kora- ke, ki bi jih na posameznem pod-

od ciljev, za katere so se vlade obvezale v Helsinkih, so ostali le mrtve črke na papirju. Militarizaci- ja družbe se nadaljuje. Komuni- kaciji med Vzhodom in Zahodom stojijo na poti mnoge ovire. Tako Vzhod kot Zahod ustvarjata med prebivalci slike sovražnikov on- stran železne zavese in s tem konstituirata grožnje miru. V mnogih deželah procesa CSCE še vedno ne priznavajo osnovnih civilnih in človekovih pravic.

Tisti, ki živimo v razdeljeni Ev- ropi, imamo resničen interes in fundamentalno željo po otipivem udejanjanju helsinških dogovo- rov. V predstojećem Memorandu- mu predstavljamo prebivalci de- žel CSCE nekaj svojih osnovnih zamisli in predlogov tako javnosti kot vladinih predstavnikov, ki se bodo srečali na nadaljevanju kon- ference CSCE novembra 1986 na Dunaju. To počmno kot upravi- čeni in pravomočni dejavniki v okviru helsinških sklepov, ki eks- plicitno predvidevajo sodelovanje med posamezniki, skupinami in družbami kot pomemben prispe- vek k uresničevanju ciljev, razgla- šenih v Helsinkih.

Za nas so »tri košarice« helse- nške sklepe listine med seboj od- visne in povezane. Nasprotujemo vsakršnemu poskusu izigravanja miru na račun svobode ali obrat- no. Trajno popuščanje napetosti ne more biti doseženo za ceno civilnih svoboščin in človekovih, političnih in družbenih pravic. Za mir in varnost, popuščanje nape- tosti in sodelovanje, osnovne pravice in sampoodelitev ljudi moramo delovati sočasno in po- vezano. Korak nazaj na katerem- koli izmed navedenih polj sproži negativne posledice na vseh ostalih. Zavedamo se, da helsin- ški sklepi ne zagotavljajo zadovo- ljajočih odgovorov na danes naj- bolj kočljiva in moreča vprašanja, kot so vedno širši razkorak med bogatimi industrializiranimi deže- lami in deželami Tretjega sveta, neizbežno uničenje naravnih vi- rov in uničevalne posledice neka- terih oblik industrijskih in teho- loških postopkov. Čeprav ne mo- remo o teh vprašanjih podrobne- je razpravljati, nam vseeno pre- stavljajo dovoljšno ozadje za raz- mišljanje in za politično delovanje v okvirih procesa CSCE.

Vse več stikov med neod- visnimi in samostojnimi skup- inami in posamezniki na Vzhodu in na Zahodu, s tem pa naše skupne izkušnje v negovanju dialoga od spo- daj, so nas v zadnjih letih še močneje prepričale, da je potrebno za poživitev proces- sa CSCE še več domislic, po- bud, predlogov in pritiska prebivalcev in nevladnih or- ganizacij.

— Da bi politika popuščanja napetosti dajala stalne rezultate, mora imeti trdno osnovo ne le na vladinih ravneh, temveč znotraj družb samih. Pristni ljudski (grass roots) stiki in skupne aktivnosti med skupinami in po- samezniki preko državnih mej lahko razpuhijo strukture hladne vojne in pripravijo pogoje za »vro- či mir«.

Stabilnost v mednarodnih od- nosih prav tako počiva na neod- visnem in demokratičnem razvoju družb. Tak razvoj je resnično ne- obhodno potreben. Na našem kontinentu lahko obvarujemo le demokratičen mir, osnovan na ci- vilnih svoboščinah in družbeni pravičnosti. To je mir, ki ga bodo širokorsčno podpirali in ohranje- vali vsi prebivalci Evrope. Po na- šem mnenju je udejanjanje os- novnih civilnih pravic — kot so svoboda misli in vesti, svoboda zborovanja in združevanja ter svoboda obveščanja — trajni predpogoj.

— za zmčnost družb, da od- govarjajo in reagirajo na po- membne teme in izvajajo demo- kratičen nadzor nad svojimi last- nimi vladami;

— za to, da dobijo na pomenu komunikacije, sodelovanje in ostale oblike izmenjave med Vzhodom in Zahodom;

— za samozaščitno razorože- vanje in neomajen, trajen in de- demokratičen mir na našem konti- nentu.

Pogoj za napredek na katerem- koli izmed naštetih polj je seveda prepričati vojno v Evropi. Zavra- čamo uporabo vojaških in para- vojaških sil in dejavnost tajnih služb pri zatiranju družbenih sprememb znotraj posamičnih dežel, kot tudi vsako vmešavanje ali grožnje takega vmešavanja istih sil v notranje zadeve drugih držav. Obenem pa trdno zagovar- jamo solidarnost preko mej, obo- jestransko podporo in sodelova- nje med ljudmi in skupinami, ki delujejo za mir, civilne svobošči- ne, sindikalne pravice, pravičnost družbe, žensko emancipacijo ali za ekološke cilje. V takih aktivno- stih vidimo bistvene prispevke k izgradnji miroljubne in demokrati- čne Evrope.

Uvodu v Memorandum sledijo ocene stanja po posameznih segmentih Helsinške listine, ki jih ne bi podrobneje opisoval, na kratko pa bom naštel konkretne predloge:

Popuščanje napetosti od spodaj

Medsebojnega zaupanja ne morejo vzpostaviti vlade same, temveč ga morajo graditi tudi lju- dje sami. Zato kot konkretne stopnje predlagamo:

MAD MAX KOT ODRAZ

»ŠELE PRIHODNOST OSMIŠLJA TISTO, KAR JE V ZGODOVINI SPODLETELO, KAR JE TOLČENO V PER- SPEKTIVI TISTE ZGODOVINE, KI JO PIŠEJO ZMAGOVALCI.« Mladen Dolar

Glas, ki nas uvaja v prve kadre filma Cestni bojevnik (Mad Max II), skorajda ponavlja te besede. Po bežečih slikah kataklizme sve- ta, ki nam je neverjetno blizu in znan, se začenja nov svet in nova zgodovina; z rastjo in razvojem začne pravzaprav resentment neke dobe, za katero ni (več) bi- stveno, kdo so zmagovalci in kdo premaganci, kajti kar je izšlo, ni moglo zrasti v nobeni drugi smeri. Vsaka eshatologija spet začne v kozmogoniji; film uporabi zgod- bo rojstva iz kaosa in potem po- navlja zgradbo z mitičnimi motivi vse do nove eshatologije, se pra- vi, ponovi zgradbo mitologije.

Svoj smisel najde prav v tem, da se tudi da kot mit, da svoje vloge niti najmanj ne prikriva, kaj še, za- vestno službi najbolj razpiti de- želi za proizvodnjo mitičnih juna- kov in nam hkrati z »nič se ne boj, saj je samo film« kaže nujno represivno naravnost in moč zmagovalcev, ki pišejo zgodovi- no.

Film se prikazuje kot ideologija,

vredna posebne obravnave. Fan- tazmatski značaj celuloida in vell- kega platna potencira s prikaza- nim, oboje prihaja pred nas kot eksemplar. Boj. Z drugimi besedami, odnos vsega z vsem zavit v obfedno ponavljanje časa in pro- stora — nasprotje človekove no- tranjosti s kaosom zunanosti, nasprotje mladosti in starosti, oa- ze in puščave, dneva in noči, vo-

Skupina W.o.r.m.s. bo v petek 28. novembra 1986 ob 19. uri predstavila v Kinu gledališču svoj novi igrani film »107«, režiserja Uroša Smaska. Film je na letošnjem republiškem festivalu neprofesionalnega filma prejel drugo nagrado v vrstni igranega filma, prvo nagrado za režijo in kamero ter nagrado za najboljšo moško vlogo. Film »107« je bil prvič javno predstavljen v Sloveniji na republiškem festivalu v Zagorju ob Savi in je najnovejši projekt filmske in fotografske skupine W.o.r.m.s. »107« je celovečerni film.

taktna oseba E-W za Network in predstavniki zelenih v Evropskem Parlamentu, **Jiri Pelikan** — po rodu Čeh, pisatelj, sicer pa predstavnik Socialistične stranke Italije v Evropskem Parlamentu in urednik revije Listy — revija o Vzhodni Evropi — Rim; **Johan Strasser** — pisatelj in publicist, član programske komisije Nemške SPD stranke; **Mint Jan Faber** — generalni sekretar IKV — medcerkveni mirovni svet — Nizozemska; **Jan Kavan** — direktor Pallas Press-a, češke opozicijske agencije (v Londonu) se bodo na Dunaju odvijale še mnoge reči, med njimi tudi:

— mednarodni mirovni tabor »Camp of Peace, Security and Cooperation — 31. oktober—3. november 1986;

— demonstracija »It is time to take action« — 3. november 1986; — mednarodna plenarna diskusija »Grass Roots Detente« — 3. november

Pompe

★ 1 CSCE Conference for security and cooperation in Europe, bolj znana kot Helsinski proces (prva konferenca o varnosti in sodelovanju v Evropi — Helsinki 1975, kjer je bila s strani sodelujočih vladnih predstavnikov podpisana famozna Helsinska listina; nadaljevala konferenca: Beograd, Madrid;) Novembra 1986 sledi tretja pregledna konferenca na Dunaju.

★ 2 END European Nuclear Disarmament; Konvencije END so se pričele v letu 1982 (Berlin) in se nadaljevale vsako leto: Bruselj 1983, Perugia 1984, Amsterdam 1985, Paris-Evry 1986; konvencija predstavlja stično točko mirovni in praktično iz čelega sveta in je prerasla tako privednik »European«, kot samostalni »disarmament«, predvsem pa privednik »nuclear«, saj se v zadnjih letih vse bolj ukvarja tudi z vprašanji človekovih pravic, z mirovno vzgojo.

★ 3 O Čehoslovaški skupini Listina 77, o Praškem Apelu in o odgovoru Ljubljanske mirovne skupine PPC (people for Peace Culture — ali po domače Sekcije za kulturo mira), glej vir MLADINA; POGLEDI marec 1985. Marko Hren

več materialen, celo preveč možki.

In za to gre pri zvočnem filmu: glas ni bil nikoli definitivno posvojen od filmanega telesa, zvok od podobe, in iz tega zeva — in ne iz nekakšne harmonične koordinacije vizualne in zvočne sledi — film črpa svojo magično moč. Tako se je, paradoksalno, nemi film definirati kot parcialni dozdev; se pravi, da je očitno prikrajšan za zvok, pustil sanjati o harmonični celosti, o glasovih, ki so se ujemali s teles; medtem ko je zvočni film brezobzirno razkril, da je celost glasov in teles lahko le neskladen in grotesken kolaž, celo in predvsem, če je realističen. Tako je bil nemi film tisti, ki je bolj govoril o celosti s tem, da jo je prepustil sanjam.

Na vseh ravneh je film umetnost parcialnega videnja, reza, segmentacije, že od svojih začetkov obseden z vprašanjem celosti, z vrtoglavico, z izzivom te celosti;

— izziv, ponuditi totalno podobo realnega; z reliefom, z velikim ekranom, krožnim ali celo sferičnim, z zvokom, ki bi prihajal od povsod; vse do projekcije vonjav ali kreacij občutkov v telesu gledalca — izziv, pokazati vse onstran tabujev, posebno v smeri pornografije in nasilja. Vse to je film že obhodil in se spet znašel na izhodišni točki. Če nekdanj kakešni stvari niso pokazali, je bilo to pogosto, tako so rekli, ker je niso mogli. Sedaj je to zato, ker je nočejo: odtенок je pomemben.

Hkrati pa film vé, da dolguje del svoje moči, del svojega šarma prav ne-celosti, tistemu ne-videti-vsega, ne-pokazati-vse, ne-reči-vsega. In zvočni film je po svojih prvih letih ponovno našel svojo skrivno moč tistega dne, ko je z ločitvijo glasu od podobe, z razdrtjem dozdevka »vsega«, predlagal osebo, ki bi jih slišali, toda ne videli.

Sledeč André Bazinu, Pascalu Bonitzerju, Noëlju Burchu, lahko predlagamo definicijo filmskega ekrana kot tistega mesta ne-videti-vsega.

Traba bi bilo tudi povedati, v čem se to parcialno videnje, na katerem deluje film z igro zunanjnosti polja, lahko približa ideji vsega, o kateri razpravljamo. Sicer pa, če se ne motim, niti Bazin, niti Bonitzer ne govorita o celosti ali o ne-celosti. Govorita o skrivnici, o zunanjnosti polja, o slepem polju.

Toda ostati pri tem, bi v diskusiji te definicije pomenilo pozabiti morda najpomembnejše besedo: mesto. Kaj je to mesto? Zaradi časa je filmski ekran tako mesto, in kaj ima glas opraviti z njim?

Nedavni film Marguerite Duras, »Atlantski človek«, o tem pove bistveno: Ta film je znan celo tistim, ki ga niso videli, kot skrajni eksperiment s filmom, ker je skozi trideset od petinštiridesetih minut, kolikor traja film, ekran popolnoma črn, medtem ko off glas Marguerite Duras (katere podoba se nikdar ne pokaže), bere zelo lep tekst. Lahko se vprašamo, kakšna je razlika med tem filmom in med difuzijo iz radijskega zvočnika. Ali to razliko ustvari tema v dvoranah? Seveda ne.

Razlika je v tem, da ekran, čeprav črn, ostane viden kot mesto projekcije. Sicer pa je črn filmski trak tisti, ki se vrta v projektorju in gledalec ga vidi, ali bolje, vidi to prazno mesto, definirano z okvirom filmskega traku.

Tekst »Atlantskega človeka« referira na morje, na »vse«, in glas Marguerite Duras zavzame neomejeno, absolutno razsežnost, strogo korelativno s tem, kar za gledalca predstavlja mesto

projekcije, prazno in črno, ki vzdržuje nevidni glas. Ustavite projekcijo, toda pustite teči glas, in ne bo več filma, ampak radio, ne bo več neomejenosti, ampak nedoločilnost.

Tako med glasom, ki mu pravimo off glas in filmskim ekranom obstaja neke vrste pogodba, neko sodelovanje: off glas, nevidni glas v filmu slovi po svoji vsevidnosti, pogosto celo po vse-moči, a je hkrati v vsakem trenutku ta moč lahko preprečena, prekinjena s tem, da se znotraj podobe pojavijo sledi tistega ali tiste, ki govori — in njegov ali njen glas postane običajna, brez moči. Moči glasu, ki govori ob neki filmski podobi, izvira iz odsotnosti telesa, ki oddaja ta glas, v sami podobi. Izvira iz obstoja tega gubljenega okna, ki v vsakem trenutku lahko postavi pod vprašaj svoj lastni status. Ta privilegirana, a hkrati izobčenska situacija off glasu, od kod govori z referenco na »vse«, na absolut, pogosto ne gre brez težnje, da se glas pridruži sliki, da se z njo združi.

To »vse«, za katerega gre, se torej pojavlja kot izgubljena enotnost, kot tista, ki bi rekonstituirala podobo in glas, če bi lahko resnično naredila celoto. Pomembni filmi, ki igrajo na nevidni glas v odnosu do ekrana, kot mesta kjer se ne-vidi-vse, imajo pogosto za svojo temo to nedosegljivo totalizacijo. V filmu »Psycho« Alfreda Hitchcocka, je nemogoče združiti glas nevidne matere z živim telesom, ki ta glas vsebuje in ga lokalizira (mati je mrtva, njeno telo je mumija). V filmu »India Song« Marguerite Duras, je nemogoče zvezati slišni glas oseb s telesu — fantomi, ki se premikajo po ekranu sem in tja (*osebe, ki jih v tem filmu vidimo, nikdar ne odprejo ust, pa vendar je slišati njihove glasove*). V filmu »Intendant Sansho« režiserja Mizoguchija, je nemogoče rekonstruirati razliko družino (oče in hči umrta, sin ne najde matere, ki ga kliče s svojim glasom, ker je stara, slepa in pohabljen). V »Testamentu doktorja Mabuseja«, Fritz Langga, je nemogoče razrešiti policijsko uganko glasov, imen in obrazov, ki končno le dovolijo rekonstitucijo kriminalčeve identitete in jo lokalizirajo (le-ta se predstavlja kot skrit glas, glas za zaveso).

V vseh teh filmih se zdi, kot da glas, ki plava brez vidne pomoči, kliče k združitvi s podobo, da bi se obdal s telesom, ki bi ga sprejelo za svojega. Toda neke vrste nevidno steklo mu to preprečuje. Predstavljamo si, da je to nevidno steklo v katerega udarja glas, isto nezvočno steklo za katerega se je v nemem filmu zdelo, da je umeščeno med dogajanje in gledalcem. In nasprotno temu kar nam je bilo rečeno, zvočni film ni razbil tega stekla — še vedno je tu. Našel je samo sredstvo kako ga obiti z glasom. Celó, če nas glas doseže, iz tega sledi efekt razmika. Ni težko uvideti, kako ima glas osebe, ki jo vidimo govoriti, nekaj več, nekaj preveč. Kajti, če je v filmu glas prišel naknadno, da bi zavzel svoje mesto v umetnosti, katere govorica je bila že konstituirana, vemo, da je v življenju vsakega od nas prav nasprotno: pred slehernim podobo je že bil glas, ki smo se ga naučili lokalizirati, ga udomačiti.

V samem svojem bistvu film označuje to udomačitev, to lokalizacijo, to neobjljeno heterogenost teles in glasov. Tistega stekla, o katerem smo govorili — podobe nemogočega, realnega, — si film ne izmišlja, temveč le preprosto označi njegovo mesto.

»L'ane« (le magazine freudien) prevod: Leonora Nardoni

RIHARD III.

Kaj vlada v svetu, ki mu vlada Rihard III.?

Kako se je lahko v sijajno družino literarnih junakov prerinil nekak spodrsjaj narave, nekakšen škilavec, pritikavec, šepavec, grbonosec, suhorek; kreatura, ki mu mati odreda materinstvo in narava vsakršno naravnost; mizerni homunkulus, katerega značajske poteze zaljšajo neukrotljiva, obsesivna žeja po topli krvi, poniglava zavratnost v vseh pogledih, besedah in dejanjih in do norosti prignana lakomnost po oblasti? Njegov status osrednjega junaka tragedije se v osnovnih točkah izmika verifikaciji z Aristotelovo Poetiko kot temeljnim kanonom gledališča najbrže ne samo takratnih časov. Res je, da si lastni nekaj atributov, ki formirajo tragičen značaj, nedvomno je v skladu z izročilom, je umesten, je nujen in logičen, predvsem pa nevprašljivo dosleden s trdo vratno preciznostjo raztelevačevca, vendar pa ne poseduje edino zveličavnega etičnega predznaka — ni dober, prav tako kot njegova vnanost ne premore estetskega. Obe zahtevi doživita svoje skrajno nasprotje, postavljeni sta na glavo in isti položaj urezta tudi glavnemu junaku. Ta:šen odmik ali morda celo preseganje klasičnih vzorcev tragedije postavlja pred dramatika mnogo še nerešenih, kočljivih problemov. Shakespeare se bo sam še enkrat vrnil k protagonistu Rihardovega tipa, in to v nekoliko ublaženem liku Macbetha.

Temeljno vprašanje, ki se zastavlja ob promoviranju takšnega junaka je: kako razrešiti vse preostro protislovje med svetom in junakom, protislovje, ki ne samo onemogoča njegov triumf, temveč ga ogroža že v njegovem statusu. Kje najti izhod iz tako skrajne etične in estetične diskvalificiranosti protagonista pred normo družbe in narave?

Zdi se, da je odrešitev negativnega, zdi se, da je glavni junaka možna le v posebnem tipu sveta in se udejanja le v totalnem preobratu vsakršnih vrednot, v nerazbrljivem vrtincu meril in norm, kjer etično in estetsko služita le poljubni igri moči in česar formula se glasi:

Fair is foul, and foul is fair
(Lepo je zlo in zlo lepo)

(Macbeth, I, 1)

Rihard razplove svoje zlo, materinsko neugje razkol in njegov sad je v ekstreme spervitiran svet, svet iz tira. Njegovi zvesti pomočniki so laž, intriga, zarota, umor, stopnice njegovega prevrednotenja pa: zastrupitve resnice z lažjo, zaupanja s sumom in prevaro; spečanje lepote z gnusom, krepostjo z grehom, ljubezni s smrtnim sovražstvom; nagrada za čast in poštenje — obtožba, umor; plačilo za zvestobo — smrt.

Izzazito reprezentativen je akt inavguracije pred boga in moči boječim ljudstvom. Igra lažnega videza in potvorenih vrednot se razkrije kot primarno orodje politike za njene rituale in proizvodnjo idealov. Na odru se odvijajo igra v igri; nekakšna politična enodejanka za najširše množice. Rihard je sijajen režiser in bleščec glumač. Glavna vloga je zaupana krščanstvu, ki v Rihardu skozi polbožja usta. Religija je bila tisti hip pač najprikladnejši paravan za krvavo politično meč. Državniški obred kot ideološka perversija par excellence.

In še en postanek na Rihardovi krvovomračni poti je vreden posebne pozornosti. To je njegova osvovitev in podjarmljenje Lepote, z večjo strategijo demagogije. V njeno solzno lice vrže krivdo za zločine, obtoži jo kot vzrok in cilj, inspiracijo svojih dejanj. Lady Anne se zlomi in vda, lepota speča z gnusom. Vendar je glavni in mnogo kapitalnejši krivec drugje. Rihard ga razkinka pravzaprav že v predstavitvenem, uvodnem monologu, ko ob sodi naravo, da ga je nepravilno ogoljufala v svoji igri ustvarjanja. Krivec je torej sam Rihardov pravzrok, kriv je stvarnik v vsej svoji brezbrizni omnipotenci. Rihard zato mora, če noče, da bo njegova eksistenca zasmejana ali celo vprašljiva, vzdigniti upor zoper njegov red, zoper njegovo brezprišno samopašnost. To pa pomeni ugasniti sonce, ker ga kaže skažnega. Se pravi dokončno iziniti Boga in začrtati svet na novo, po sebi lastnih merilih, brez odvečnih okrasov etike in estetike. Rihard ne more biti človek, zato bi rad postal Bog. V njegovem svetu ne kraljuje božja previdnost

temveč gola sila, orožje, politika; njihovo centralno gibalno pa je seveda neizčrpna volja do moči. Njeno bistvo, ki se razkrije v Rihardovi porazu zapisani divji bitki s svetom, je slepo samoučelnost.

Vprašanje je, ali je na tej točki naš na glavo postavljen negativni junak le dosegel tisto tragično razsežnost, ki naj pripomore do njegove polne veljave. Ali so njegovi s smrtjo ožigosani titanski poskusi dviga nad svet in Boga vzviseh heroizem ali zločin nad družbo in naravo? Dokončen odgovor na zastavljeni problem možnosti konstituiranja tragičnega značaja brez etične komponente bi bil najverjetneje le v škodo delu velikega dramatika, posebej še če stanje spervitiranosti, kupljivih vrednot (ki je pravzaprav konstanta Shakespeara-ovega gledališča), nejasne in izmenljive vloge dobrega in

zla posplošimo na celotno realnost. Tak etičen relativizem uvaja tragično kot problematiken, relativen pojem.

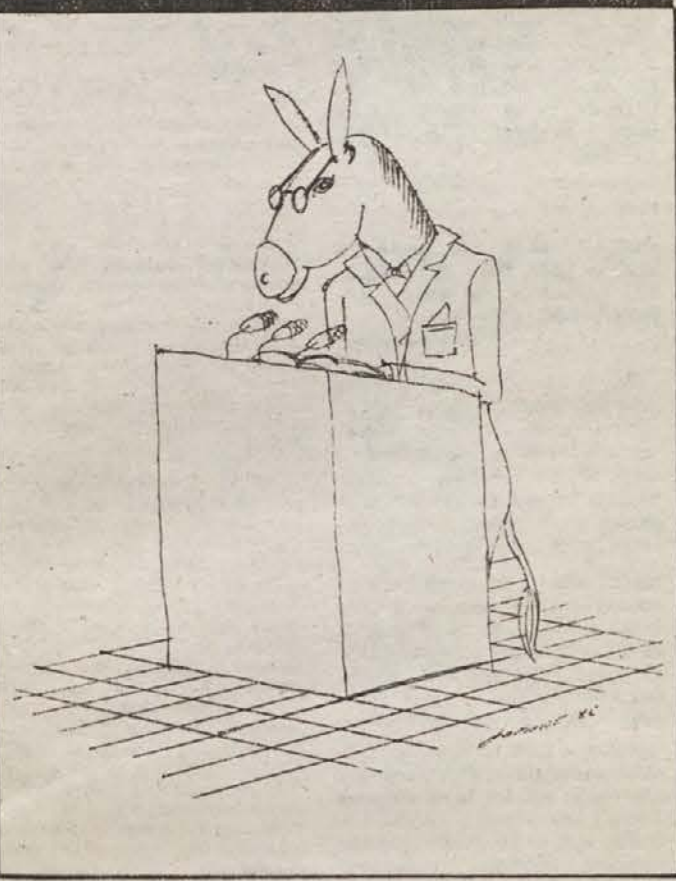
Postavitve Riharda III. (v okviru ljubljanskega Shakespeare Festa) v magično izpeljani režiji Ljubiše Ristića je temeljila na tim, dramaturgiji postaj. Takšna gledališka tehnika je izročilo že srednjeveških cerkvenih iger, ki so imele nekaj vpliva tudi na samega Shakespeara, vendar je tokrat zastavljena tako, da ruši mejo med odrom in publiko in gledalca spreminja v direktnega spremljevalca Rihardovega pohoda. Takšen prijem je zahteval skrajne uklope, kakor da bi brodil po gosti krvi. Na svoji oro in sto korakov dolgi poti bodo njegove postaje le sejanje smrti, groze in sprejemanje temnih prekletstev svojih žrtve.

V bogati režijski zasnovi se zdita posebej pomenljiva dva momenta, ki vključujeta tudi poseg v že na petino skrtan tekst. Prvi je nekoliko podaljšan poziv zvestega Buckinghamla ljudstvu k poždravu sveže ustoličenemu Rihardu. Nam, ljudstvu, se razkrije naša lastna funkcija v predstavi. Nismo le tisti, ki jo s svojimi očmi in ušesi omogočamo, temveč postajamo njen fizični del. Smo del Rihardove moralne procesije, mi jo vzpostavljamo, ko ga ubogljivo spremljamo, kadar hodi in se ponižno ustavimo, ko spregovorijo. Smo neobjljeno, izbrabljeni objekt gledališke in (samo v predstavi) politične manipulacije.

Drug moment je prosluli Rihardov vzklík: kraljestvo za konja, ki so v tekstu njegove zadnje besede, Ristić pa ga uvaja še na dveh mestih v igri. Z njim vrti v značaj junaka črto hrepenenja, željo po vzviseh in nedotakljivem, ki je v grobih potezah Shakespeara-ovega blasfemičnega Riharda mnogo šibkeje nakazana. Vendar pa Ristić ne ostaja samo pri poudarjanju te razsežnosti, temveč stopi še za korak dalje. V finalu predstave ob zamenjavi oblasti z Richmondom, katerega napoveduje kakršnih bistvenih sprememb; Richmond se odpravlja na pot od tam kot Rihard; vse se začneja znova; še en stadij pač v nihajočih prehodnih obdobjih, katerih konstanta politične moči je vselej enaka; pa Ristić svojega junaka čudežno odreši iz ponavljajočega se rituala manipulacije in nasilja. Rihard doseže objekt svojega resničnega stremjenja; z belim konjem zapuščajo prizorišče in preko pozabljenih žrtve in kletev stopi običjen, celo tragičen v območje poslednjih ciljev in s tem, po Ristiću, v območje tragičnega junaka.

Andrej Kolarič

EX CATHEDRA

NEMI GLAS

MICHEL CHION:

Bi bil zvočni film manj resničen kot nemi film? V vsakem primeru zadeva ob ločitve glasu in telesa.

Pionirjem nemega filma ne smemo storiti krivice, misleč da se niso zavedali dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pravi svoje nezmožnosti dati slišati glas igralcev, marveč je prav to postavil za svoj temelj, tako da je prikazoval dejstva, da njihovi umetnosti do globalnega, če ne kar popolnega dozdevka realnega, manjka zvok, še posebej PA glas. NE. Ne samo, da nemi film ne prikriva svoje mutavosti, se pr

TUDI SLOMŠEK JE BIL PRIJATELJ MLADINE

»Prosim vas, častiti srenjski predstojnik, odborni in priskezni može, ne trpite po vaših soseskah ponočnega vriščja in vlačuganja in dajte jim strah, ki vam ponoči nepokoj delajo, da vaša srenja in okolica poštenja ne izgubi; na vašem poštenju veliko leži.« (A. M. Slomšek)

Tako je leta 1862 štajerski duhovnik, vzgojitelj in šolnik Anton Martin Slomšek v svojem poslednjem pastirskem pismu o postu dodal še nekaj misli o ponočevanju mladine, kajti grdo ponočevanje je, kot nas uči veliki Vzgojitelj, »črna tema in košata mati vseh hudobij.« hudobija pa se, kot je znano, še prav posebej drži mladimi ljudmi. Pri Slomšku gre torej za tisto brutalno enostavno teoretsko pozicijo, ki določeni družbeni skupini ne dopušča biti niti amorfna masa niti tabula rasa, čeprav bi bila že ta pozicija dovolj zaskrbiljoča. Slomšek jemlje mladino za tako družbeno skupino, ki jo že a priori obvladujejo mračne sile, katere mora pošteno budno oko vsakega »priskeznega srenjskega moža in žene nepre-

nehoma motriti in jih tudi s šibo in zapiranjem v kamro krotiti. V tem značilnem slovanskem kulturnem konceptu »mladi rod« ni nekaj, kar bi moglo obstajati samo za sebe; obstajati kot enakovreden družbeni segment s svojo lastno ideologijo, ki lahko vstopa z ideologijami drugih družbenih skupin v indiferenten, konflikten ali pa tudi kooperativen odnos. Zlasti pa ni nekaj, kar bi moglo in smelo živeti svoj način življenja, ker je edino pravilen in Bogu všečen samo en življenjski slog. Ta je pa že ustvarjen in preizkušen. Mladost je torej mogoča samo kot popolna asimilacija ali pa ekskomunikacija. Mogoča je samo tako, da se ji postopoma in mukoma nadeva atribute odraslosti. V nasprotnem primeru zanamci niso več »naši zlati in pridni otroci«, ampak »naša pokora, naš greh, naši problemi, naša zavedena in pokvarjena mladina.«

Po 124. letih se je zgoraj omejenemu Slomškovo prošnjo upoštevalo v Mariboru pri ustanavljanju Doma ustvarjalnosti. Upoštevalo se je jo najprej tako, da se je dotrajano posebno osnovno šolo Gustava Šilih mladini namenilo. Mladini pa se jo namenilo ne le zato, da bo v njej samo ustvarjal, ampak tudi zato, »da ne bo postopala in kradla naokrog.« (s 1. seje Programskega sveta, 8. 9. 1986). Dan ne bi materializirala svojih hudobnih idej in ogrožala reda in miru željnih meščanov. Hiše pa se mladini oziroma njenim predstavnikom (ZSMS) zaradi v mladih ljudeh imanentno vsebovane hudobije ni tudi dalo. Dalo se jo je »prijateljem mladine«, ki bodo iz svojih vrst podarili mariborski mladeži tudi ravno pravnega upravnika/upravnico. Povsem jasno je namreč, da razcvet mladinske ustvarjalnosti brez upravnika ni mogoč, saj nas že rajnik Slomšek uči, na čigavem poštenju leži. Vseled tega je here tična vsaka misel, da bi mladi skupaj s hišnikom in čistilkami hišo in same sebe in svojo ustvarjanje lahko upravljali sami, če si že morajo znati denar za svoje dejavnosti najti sami(?!). Dalje se je Slomška upoštevalo tako, da se je že prej, preden je prag hiše ustvarjalnosti prestopil sploh kak ustvarjalni mladež, v hiši določil red, kajti ustvarjalnost tudi brez reda ni mogoča. In ker je po Slomšku potrebno mladino vzgajati v duhu skromnosti in ponižnosti, v bivši osnovni šoli za zdaj ni čisto nič drugega kot table, mize in stoli ter poleg elektrike nekaj kilogramov premoga za prihajajočo zimo. Potrebitni denar za opremo, ki bo določene oblike ustvarjanja šele omogočala, si morajo zainteresirani nosilci programov izbrati sami kjer in kakor vejo in znajo, kar pomeni da bo upravnik v hiši opravljal te funkcije moralnega integratorja. Vsebiti ne finančno določbe nam dovolj zgornjo pojasnjuje tehnično razsulo Radia Student in zaprtje Kapelice na ljubljanski Kersnikovi 4.

Glede na to, da so samo mladinci na pravem koncu? zapopadli izhodiščno idejo Doma ustvarjalnosti in edini sami napisali svoj program dejavnosti v kletnih prostorih hiše, so vrli srenjski može in žene v svojem razpravljanju nujno prišli do vprašanja, kaj naj bi v hiši počeli vsi drugi, pionirji in cicibani, zakaj na neki način je vendarle potrebno zaščititi zvečne hišno ime (sicer se bo po Mariboru še bolj glasno šušljalo, da so »prijatelji mladine« pod pretežo mladinske ustvarjalnosti reševali samo svoje prostorske in še kakšne težave). In ko se je izkazalo, da jim ni povsem jasno, kaj ustvarjalnost sploh je, so vprašanje razširili v enem samem nonšalantnem zamahu tako, da so določili, da bodo otroci počeli v hiši tisto, kar sicer počno že v krožkih po osnovnih šolah, le da bo to vse skupaj ponovljeno na višji ravni (če in ko bo za to denar?). Ker pa bi take vrste ustvarjalnosti osnovnošolcem samih kljub vsemu utegnili ne zanimati, bodo ob »pričetku ustvarjalnosti v domu ustvarjalnosti« učiteljem po osnovnih šolah poslali okoliščno, »naj sprejmejo dom kot svoj in pošljejo vanj svoje učence«, ki se »morajo naučiti hoditi v ta dom!« (s sestanka 8. 10. 1986)

vrstno onemogočanje pomeni tudi grožnjo vsem tistim, ki nameravajo v kletnih prostorih imeti svoje glasbene vaje (CDZ, Masakri in še kdo) pa polagam v premislek vsem tistim, ki imajo v državi Maribor karkoli opraviti z mladinsko ustvarjalnostjo. Tudi vsem tistim, ki so se v taisti državi prvega oktobra spraševali, kdo in kaj vse bi utegnili »stati« za takšnim in temu podobnim pisanjem o domu.

Za tem pisanjem stoji groza. Groza misli na to, kako malo (mladim) ljudem se dopušča biti član te družbe v bistvenem pomenu njenih soustvarjalcev. Groza misli na to, da se jih namesto tega s takimi dušebrižniškimi zankami kot postaja Dom ustvarjalnosti rajne učijo jematit družbo kot že enkrat za vselej ustvarjeno mašinerijo institucij in oblasti, v kateri posameznik s svojim glasom in svojim dejanjem nima kaj iskati. Takšno učenje je nevarno zato, ker je njegova nujna posledica ta, da »družbo« ustvarja le nekaj ljudi, ki imajo potem moč nad vsemi drugimi.

Dragica Korade

Opombe:

1. Inicijativni odbor se je opredelil, da je potrebno zgradbo DUMM (Dom ustvarjalnosti mariborske mladine) prepustiti v upravljanje za to še danes strokovno in kadrovsko najbolj usposobljenemu upravljalcu (ZPM), vsaka kor pa sam DUMM sme prerasti v institucijo, ki bi samo prevzemala oziroma podvajala tiste programe in dejavnosti, ki jih danes že opravljajo, ampak se morajo izčrpati programi po posameznih področjih na višjem kvalitativnem nivoju. (Ustanovitev Doma ustvarjalnosti mladih v Mariboru, 17. 9. 1986)

2. Obstoječa oprema je ostala v prostorih OŠ Gustava Šilih tako, da so vsi protori opremljeni (stoli, mize, table, omare in tehnične delavnice). Prav tam

3. Osnovni pogoji, da bomo v Mariboru sploh resno govorili o mladinski kulturi je zagotovitev minimalnih pogojev za nastajanje takšne kulture. Minimalni pogoji pa so primerni prostori, v katerih bomo lahko organizirali produkcijo mladinske kulture. Šele takrat, ki bomo zagotovili primerne produkcijske pogoje za nastajanje mladinske kulture, bo možna tudi polna afirmacija MKC v mestnem in širšem prostoru. Brez produkcije lastne, tukajšnje kulture je organizem MKC okrnjen, mislimo celo, da je tudi vprašljiv smisel njegovega obstoja. Brez lastne produkcije tudi ni lastne konsumpcije. (MKC: Predvideva namembnost dodatnih prostorov MKC, 14. 5. 1986)

4. Z ustanovitvijo takšnega doma bi v Mariboru izpolnili velik dolg do vseh mladih, saj bi v njem lahko zadovoljevali svoje najširše interese in potrebe po ustvarjanju... Osnova za delovanje Doma ustvarjalnosti v Mariboru je vsebina, ki je opredeljena tako, da bo Doma ustvarjalnosti mladih stičišče in hkrati tudi žarišče ustvarjalnih dejavnosti čim širšega kroga cicibanov, pionirjev in mladincev, prav tako pa mora biti izvor pobud, spodbujanja in strokovnega usmerjanja ter pomoči za širjenje takšnih in podobnih dejavnosti v vseh okoljih kjer ti živijo, se zbirajo in delajo. (MK SZDL: Ustanovitev Doma ustvarjalnosti, 17. 9. 1986)

5. Zveza prijateljev mladine je vsled nejasnega koncepta »ustvarjalnosti« v Dom prenesla kar svoj siceršnji celotni program. Tukaj zaradi njegove dolžine (15 listov) navajamo le najbolj pikantne ustvarjalne cicibanske in pionirske dejavnosti:

8. TITO-REVOLUCIJA-MIR udeležba pionirjev na občinskem, regijskem, republiškem in zveznem tekmovanju

9. Pridobivanje znakov partizanskih enot

12. Štufeta mladosti

15. Sprejem v Zvezo pionirjev Jugoslavije

16. Priprave pionirjev na sprejem v ZSMS

17. Vključevanje pionirjev v praznovanje pomembnih obletnic

18. Komemoracija ob Dnevu mrtvih

19. Praznovanje dneva obojženih sil...

(MZPM: Programi dejavnosti v Domu ustvarjalnosti mladih, 20. 6. 1986)

6 Medtem ko MK ZSMS naproša samo za kletne prostore, kjer bi uredili glasbeno-scensko delavnico, so potrebe MZPM in Delavske univerze ne samo velike, ampak za Dom ustvarjalnosti tudi norčave:

»NIKAR NAM NE LAJAJTE VEČ O TEM, DA SMO NEKOMO ZANAMCI. MI SMO ENAKOVREDNI LJUDJE.» (Peter Handke)

Že to, da je prvega oktobra prevzela Dom ustvarjalnosti v svoje roke Mestna zveza prijateljev mladine in ne morda Mestna konferenca mladine, utegne usodno vplivati na razmah mladinske ustvarjalnosti v bivši posebni osnovni šoli Gustava Šilih.

Namenoma sem uporabila izraz »posebna šola« zato, da bi podčrtala misel o tem, da bi to sicer že staro poslojce vendarle moralo ostati pribežališče posebnih, nekonvencionalnih mladih, ki jih prav potreba po ustvarjanju umesca v polje drugačnih ljudi. Toda sodeč po poslednji seji »Inicijativnega odbora za ustanovitev Doma ustvarjalnosti« (26. 9. 1986), kjer je že dokaj postarjen »prijatelj mladine« neprestano poudarjal potrebo ne samo po »obstoju in spoštovanju hišnega reda«, ampak tudi »usmerjenosti v vodene ustvarjalnosti«, bo v domu poleg cele vrste pisarn — prijateljev mladine bodo imeli celo »sobo za shranjevanje pionirskih simbolov« (?) — mogle v tej hiši najti svoj prostor le vladajoča kultura, ne pa tudi razvijajoča se mariborska subkultura, ki se je prav zaradi mestne duhovne ozkosti že tako naselila v bujnem okrilju gozdov na slovensko-avstrijski meji med robotimi kmeti na Trah. Če programski svet, ki bo odšle nadaljeval delo »iniciativnega odbora« v poslopju ne bo izsilil določenih prostorsko-socialnih sprememb, takšno konkretno nastajanje Doma ustvarjalnosti pomeni grobo revizijo odlične začetne pobude o namenskosti »doma«, ki sicer lahko kaj hitro postane le civilna inčacija mariborskega Doma političnih organizacij.

Pogoj vsake ustvarjalnosti je avtonomija prostora in časa. Je svoboda, kot je na žalost že priletnega »prijatelja mladine« moral opozoriti eden od navzočih mladincev. Toda »prijatelj mladine« si svobodo brez gospodstva — brez vnaprejšnjega hišnega reda, brez usmerjene ustvarjalnosti in brez upravnika, — ki ne bo v hišo puščal vsakogar — lahko predstavlja le kot kaotično in etablirani red in mir ogrožujočo anarhijo, ki jo je treba onemogočiti že takoj na začetku. Ki jo je treba v kati zatrejti, ko bi rekli muzikanti z imenom Center za dehumanizacijo. Če to-

DELAVSKA UNIVERZA

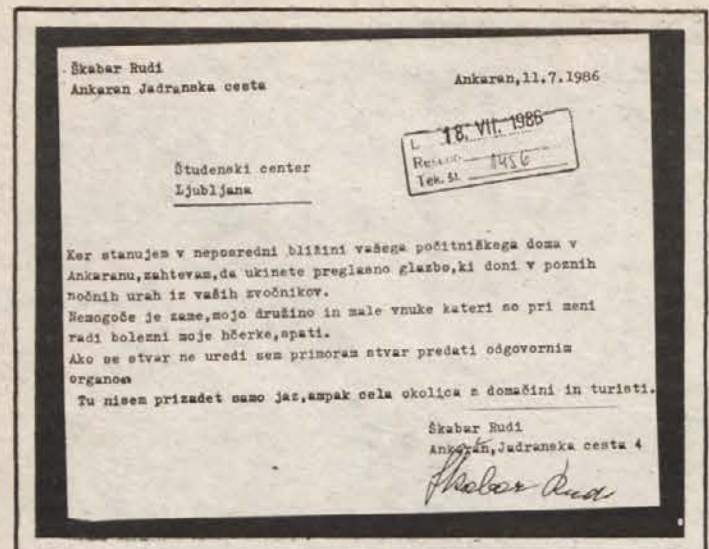
tuji jeziki, likovna delavnica računalniška delavnica glasbena soba plesna delavnica hortikulturna delavnica delavnica za ročna dela video delavnica

ZEVA PRIJATELJEV MLADINE

pisarna sekretarja sprejemna pisarna sekretar pionirske organizacije in računovodja ZPM koordinatore dejavnosti DUM pisarna poslovodje rekreacijske dejavnosti arhiv ZPM konferenčna soba — zbornica pionirska soba soba za predšolsko vzgojo in aktivni vzgojiteljev prostor za shranjevanje pionirskih simbolov

KNJIŽNICA IN ORGANIZACIJA DELA

ESPERANTSKO DRUŠTVO

DOKUMENTI ZA MARIBOR A. D. vsaj 1988

Ko je, pogojno rečeno, civilna družba zaustavila državno represijo proti alternativni sceni, je bila nadaljnja represija preložena na civilno družbo; špoda med civilno družbo in državo je bil premeščen v (civilno) družbo, ponotrjen; civilna družba je represijo kot svojo usodo, vzela v svoje roke; posledje družba (civilna družba) sama obračunava s svojimi demokratičnimi potenciali (Tomaž Mastnak na letošnjem novorokovskem simpoziju »Realni prostori drugačnosti«)

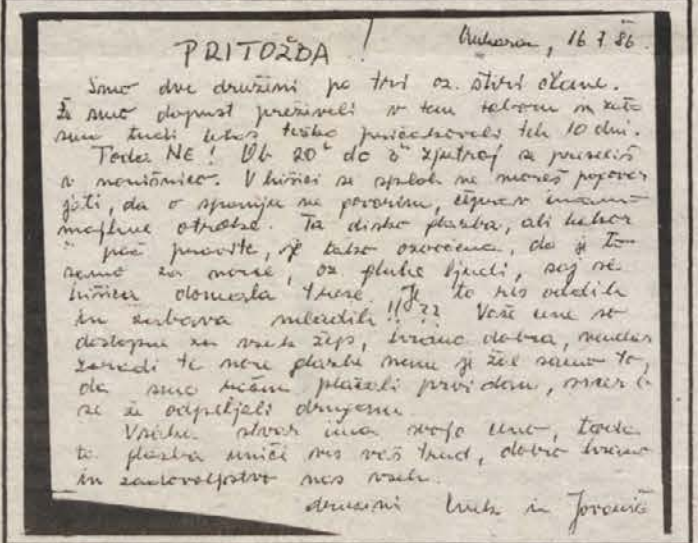
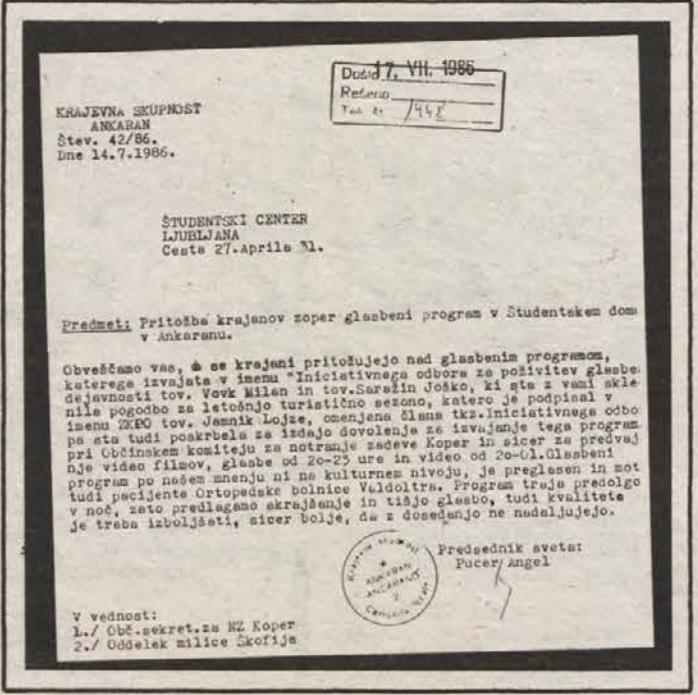
Dosje zaprtih mladinskih prostorov bi lahko sestavili v zelo kratkem času. Stara zgodba se po že utecemem scenariju ponavlja iz dneva v dan, iz leta v leto, iz kraja v kraj. Sklepe je znan že na začetku, v trenutku, ko tisto »prvo«, primarno, dominantno sproži iniciativno za izrinjenje »tistega drugega« (alternativa)

Študentski tabor Ankaran (ŠTA) je s svojim ustaljenim programom vse do letošnjega poletja predstavljal majhen paradiz, ne za študente, ampak za upokojece, otroke in prehodne obiskovalce. Junija letos se je pod okriljem Študentskega centra Ljubljana, ki je lastnik ŠTA, oblikoval iniciativni odbor, ki je, če sodimo po reakcijah mladine, pripravil na njeno kožo pisan program. Program »Ankaran Kunst 86« je zajemal video spote, disco RS, gledališke predstave in koncerte. Študentski center kot naročnik in IO kot izvajalec sta podpisala pogodbo, po kateri je ŠTA menjal imidž 1. jul. 1986. Z zapleti se je začelo...

Upravnik in osebje ŠTA, navajeni na mirno upokoješko turistično poletje, niso pričakovali takšnega preobrta, še posebej ne zato, ker upravnik ni bil seznanjen z vsebino pogodbe. Po besedah predstavnika IO se razmere med poletjem niso izboljšale: prepovedano je bilo lepljenje plakatov, skoraj onemogočena uporaba kombija, limitirana je bila uporaba telefona. Pričele so dospevati pritožbe okolčanov in gostov, ki so protestirali proti prehrupni, neokusni in neprimerni glasbi.

Sodu je izbil dno koncert Pomačanč, ki se ga je udeležila tudi mladina z nevsakodanjim imidžem. Pogoji za prekinitve pogodbe so dozorili. Projekt naj bi po uradni verziji propadel zaradi nekonomskega poslovanja. Komentar k temu si preberi na začetku!

Simona Fajfar

ŠTAFETNE NOGE SO ŠE ZMERAJ KRIVE O PETICIJI O KAVI IN ŠE O ČEM

Zdi se, da se je celo vodstvo ZSMS zavedalo, da je bilo sprenevanje dovolj. Ocena septembrskega Mladinskega festivala v Novi Gorici (na festivalu se je razpravljalo tudi o štafeti, glej 1. številko KATEDRE) je bila točka dnevnega reda, ki je predsedstvu RK ZSMS omogočila, da je brez neprijetnih ideološko-političnih uvertur predsedalo na vprašanje bodočnosti Štufete mladosti. Da se je zdajšnja kadrovska zasedba v četrem nadstropju Dalmatinove 4 znašala na Rodosu, na katerem bo morala tudi skakati, je postalo jasno že na zveznem mladinskem kongresu. Tako lebdil hamletovsko vprašanje: »Štufeto, ki tokrat mašira na pot iz Slovenije, organizirali ali ne.« že nekaj mesecev nad pisarnami avant-

garde slovenske mladine. Najbrž moramo prav v dejstvu, da poskakovanje fizično izčrpa iskati razlog za to, da je prišla štufeta na dnevi red seje predsedstva šele 31. oktobra. Za razpravo je mladincem tako ostalo samo še borih 14 do 21 dni. Produkt teoretske refleksije, pripravljene nalašč za sejo predsedstva republiške mladine, je bil predlagani koncept, po katerem je treba »agit-propovski značaj štufete prignati do vrhunca, to je do lastne izpopolnitve in s tem še spremlitve, kjer se skozi formo štufete manifestira že vsebina delovanja ZSMS in je forma pač del vsebine, to je samorazcepjenost same vsebine.« V nasprotju s siceršnjo molčečnostjo članov predsedstva, se je praznava

o konceptu absurda štufete toliko bolj razvila v novinarski loži. Ostra peresa največjih slovenskih dnevnikov (in še nekaterih drugih časopisov) so v svoji srenji raztresala kup predlogov o tem, kako narediti štufeto in praznovanje Dneva mladosti čim bolj absurdno, vendar pa mi novinarska etika ne dovoljuje, da bi s predlogi seznanili tudi javnost. O tem, kako neprijetno breme predstavlja štufeta za mladinsko vodstvo, priča tudi vprašanje Duška Kosca. Le-ta je namreč vprašal vse prisotne in sebe, ali bi bila katera druga republiška konferenca mladine v Jugoslaviji pripravljena »prevzeti organizacijo odhoda štufete, če bi ji jo slovenska mladina odstopila. Prisotni in Kos sam so se strinjali v tem, da bi ostale republiške konference najbrž zgrabile priložnost z odprtimi rokami. Val olajšanja je zaustavila moreča konstatacija Toneta Anderliča — Nietzscheja, da bi »**do stop od organizacije štufete, op. M. L.) pomenilo odrekanje koncepciji ZSMJ. ZSMJ pa je za to nerazpoložena.**«

Ne glede na to, da se je kar nekaj prisotnih navduševalo nad »koncepcijo absurda«, pa nihče (razen novinarjev) ni imel predlogov o tem, kako to koncepcijo tudi privediti. Predsedstvo RK ZSMS tako ni prišlo dalje od stavka, zapisanega v gradivu za sejo: »Štufeta naj ostane na kraju odhoda vse do trenutka, ko se jo preda hrvaškim mladincem.«

Tako je dejal Tone Anderlič — Nietzsche na seji predsedstva: »Brez močne in samostojne Slovenije (predah!), ni rešitve za jugoslovansko skupnost in brez obstoja jugoslovanske skupnosti ni možna močna Slovenija!« Ker so novinarji drugi del stavka slabo slišali, si niso bili enotni, ali je T. A. — N. v tem delu stavka uporabil pridevnik »samostojna«.

Seja, o kateri govorimo, bi bila najbrž prvi kraj za to, da bi predsedstvo končno odgovorilo na vprašanje, postavljeno že na zveznem mladinskem kongresu. Niti 31. oktobra ni tisti mladinski delegat, ki se je v Beogradu vprašal, ali stališča iz peticije proti štafeti in obstoječemu načinu praznovanja Dneva mladosti predstavljajo tudi stališča RK ZSMS, dobil eksplicitnega odgovora. Če bi sodili po razpravi na predsedstvu, bi morali odgovoriti pritrilčno, vprašanje pa je, ali je vodstvo slovenske mladine resnično zmognilo prigrnati varianta absurda do smiselnega vrhunca. Ali se ne bodo orgije ob »materializirani ideologiji« zaradi pritiskov in morebitne nesposobnosti organizatorjev sprevrgle v blede kopijo »množične telovadbe na stadionu JLA«? V tem primeru bi se morala ZSMS odrediti skakanju po Rodosu še na mnogih drugih področjih. Predpostavljam, da se tega zaveda tudi vodstvo slovenske mladine.

M. L.

ZAPISNIK

1. seje časopisnega sveta študentskega časopisa Katedra, ki je bila 15. 10. 1986 ob 17.00 uri v prostorih UK ZSMS.

Prisotni: dr. Ljerka Godiclj, dr. Vlado Struk, France Forstnerič, Branko Greganovič, Miran Lesjak, Milan Kuhta, Dragica Korade, Dejan Pušenjak, Samo Resnik

- Opravičeno odsotni: Borko De Corti, Tone Partljič, Miran Kalin
- Dnevni red:
1. Konstituiranje časopisnega sveta
  2. Pregled uredniške politike študentskega lista Katedra
  3. Razno

AD 1

Za predsednika časopisnega sveta so bili predlagani dr. Ljerka Godiclj, Tone Partljič in Dragica Korade. Po daljšem trajajočem vsesplošnem odklanjanju funkcije vseh predlaganih in bolj ali manj tehtnim premislekom o kvalitetah predsednika časopisnega sveta so vsi člani enoglasno naložili to dolžnost **Dragici Korade**.

AD 2

Miran Lesjak, v. d. glavnega in odgovornega urednika Katedre, je še enkrat navedel temeljne poudarke uredniške politike Katedre. Vlado Struk in France Forstnerič sta z velikim navdušenjem pozdravila njeno odprtost v slovenski prostor in njeno namero, da posamezne lokalne probleme motri z obče (nacionalne) ravni. Branko Greganovič, predsednik UK ZSMS, pa je predstavil akt o izdajateljskih razmerjih in posebej opozoril na to, da »akt« predpostavlja avtonomno pozicijo uredništva v odnosu do izdajatelja (UK ZSMS). Sicer pa je razpravo ob tej točki prevel pristen, za mariborske razmere tako neznačilen demokratični duh, zaradi česar se je tudi po zaslugi zaprepadene predsednice, sprevergla v razglabljanje o vzrokih pogina družboslovja v Mariboru. Člani časopisnega sveta so sprejeli naslednje sklepe:

1. Časopisni svet se skupaj s predsedstvom UK ZSMS v Mariboru zavzema za avtonomen položaj uredništva Katedre pri vodenju uredniške politike.

2. Časopisni svet se strinja z navedeno uredniško politiko Katedre. Uredništvu pa priporoča, da pri predstavljanju teorije upošteva publicistični pristop.

3. Časopisni svet meni, da so v določenih političnih krogih že nastali pomisleki glede kraja študija članov uredništva Katedre, nesmiselni. Člane novega uredništva bodo ocenjevali le na osnovi njihovega dela.

4. Časopisni svet priporoča uredništvu Katedre, da k svojemu delu pritegne so-swete in se na osnovi razprave odloča o posamičnih večjih temah. Prav tako mu priporoča, da skupaj z Marksističnim centrom pri Univerzi in pri Vekšu sodeluje pri organiziranju okroglih miz v Mariboru in tako pripomore pri posredovanju sodobnih družboslovnih teorij mariborski javnosti.

5. Časopisni svet priporoča uredništvu Katedre, da razižče, kdo, zakaj in kako je v Mariboru uničeval družboslovje in družboslovce.

AD 3

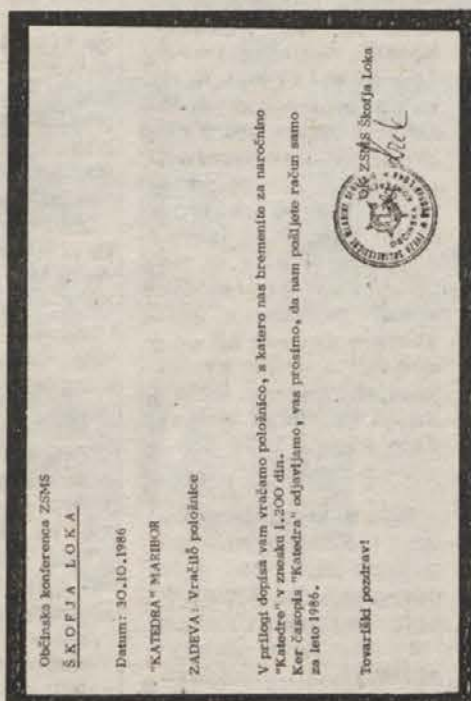
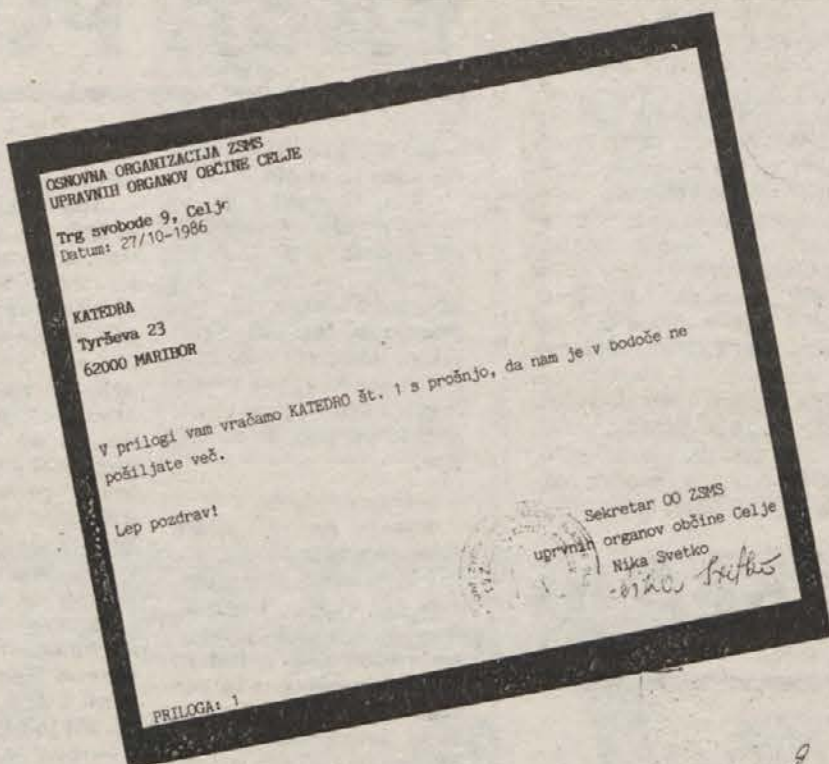
Člani časopisnega sveta so pregledali prvo številko Katedre in menili, da je dobra. France Forstnerič je dejal, da ga posebej vesel, ker je v njej veliko prostora posebenega univerzi in menil, da je že ta prva številka optimalna.

Člani časopisnega sveta so se domenili, da se bodo sestajali po potrebi in si ob 18. uri in 40 minut zaželeli lahko noč.

Napisano v Zg. Kungoti, 18. 10. 1986

Zapisala: Dragica Korade

KAKO ODPOVEDATI KATEDRO

Samo zato, da bi tisto, kar je napisano in prebrano, ne postalo brezprizivna resnica, se odločam za to pisanje. Želim tudi, da bi jo prečital Igor Štromajer, pisec članka Puščava, ne vidiš ji konca (junijska številka Katedre). Torej tudi njemu, mladeniču, propagandnemu ministru (kot se sam ironično pomenjuje), poveljčevalcu in zmanjševalcu, absolventu usmerjene šole, ocenjevalcu v puščavi (ne vidiš ji konca).

ba vsaj njegove konture, da bo čez čas razpoznavna njegova prava značilnost. Pa tudi ko je razpoznavna, je pametno počakati vsaj prvo letino te prve oaze v puščavi, ki ji ne vidiva konca.

Ko berem tvoj pogled na bero mariborske Drame v prejšnji sezoni, mi ta alternativa zmeraj pleše pred očmi. Iščem jo, morda je neke med vrsticami tvojega pisanja; toda belo ostane belo, meni pa ta belina krepi prepričanje o

blika, kot je ta v tvojem črnilu: »Bedaki, primitivci, cepci, drhal iz konca 18. stoletja...« Kakšna revolucija, s takšnimi besedami pokukati iz svojega anonimnega bobna v črni slovenski noči! Bobnaš po svinjski koži in si misliš: igralska raja, ki itak nič ne bere, bo plesala svoj tam-tam, publika, ki je blatnodolsko zabita, pa bo, poleg vsega ostalega, pojedla tudi moje žveplo in meč.

Predvsem me bega ta tvoja

Zato ti ne verjamem, da je vse črno, in dvomim v tisto malo, kar je po tvojem belega. Posebej še, ker ni v tvojem pisanju niti ene nelažne skrb, niti ene iskrene solze v tej puščavi, ki ji ne vidiš konca. Dosegel si pa svoj namen; ljudje so te brali, za nekatere utegneš biti celo heroj. Z drugimi ljudmi je pa malo drugače; oni si, da bi spoznali človekovo pripadnost kakšni stvari, ne dovoljujejo razkošja, da bi verjeli drugačnim

PUŠČAVA, NE VIDIŠ JI KONCA, II

Že takrat, ko si nastopil kot propagandni minister pred letom dni novopečenega vedeja mariborske Drame Viliija Ravnjaka, ko si ga poimenoval kar v Heraklesa, ko si mu stal čvrsto ob strani v diskusijah o tem, kdo je mariborskodramski odski voz zavozil in kdo ga bo rešil, se mi je zazdelo, kot da ta mlada objest kaže s prstom na novo oazo, ki bi naj edina imela izvir pitne vode v tej puščavi, ki ji ne vidiš konca. Tudi to mi je postalo jasno, da se od danes dalje princip slovenskega gledališkega zgodovinskega spreminja; evolucije ne bo več, vse bo prepuščeno ostrim rezom, prepričanost, nobenega prevzemanja od včeraj, nič več stajljaj, samo čvrsta pest in brida sablja.

nekem pojavu v slovenskem gledališču, ki ni splošen, vendar zaznaven: neskeptično posnemanje in paberkanje, ki nastane potem, ko ni lastnih idej, ampak samo obupno stegovanje vratu v tuje loge. Sklep: če manjka idej, vsebine, obstaja pa ambicioznost, se iz tega neskladja lahko rodi samo glasnost. Obupni poskus priti skozi mala vrata na veliko gostijo. Toda pri Bogu, Prusih in pri nas je vse mogoče. Tudi to, da ponekod vladajo tribola, ki ne obvladujejo vsaj obrti, da o sila kočljivem vprašanju: talenta raje molčim. Obvladujejo pa medije, v tem primeru Katedro. Pri tem jim ni žal niti odsekanih glav, niti v tisk skompromitirane skupine ali posameznika. S čem si računal? Da bodo vsi tihi? Res je, množica ostaja tiho v svoji ljubezni do domovine (v tem primeru gledališča), čeprav v njej »vrba snet je bolečin«. Nalašč citiram Jesenina, samo zato, ker je devetnajstleten razdajal »svojo boi« bezniskim kurbam in pijancem, ni je reproduciral tako, da bi bil zaradi tega kdorkoli zaznamovan ali kompromitiran. To belino našega lista popiši, na njem je zdaj vse preveč črnih fraz in vprašljivih obljub. Tu di tvoje napovedovanje pet ali večletnega zaznavanja krize v mariborski Drami (začenši od danes) je čista fraza. Čudna futurološka izmerljivost! Kdo ti jo je prišepnil: kuloarniki, zahrbtniški, vizionarji, mrliški ogledniki? Kot bi rekel Cankar: na čigavi njih ni pleval? Toda, ali je res vse skupaj plevel? S publiko na čelu? Ni je večje gnójnice v zgodovini mariborske Drame, ki jo popije pu-

brezprizivna pejorativnost, s katero žigosaš tako skupino kot posameznika. Bega me tvoja idolatrija konkretnega reformatorstva, ki je za zdaj to le še na papirju. Iščanje Boga nekje na zemlji, kjer je nad vsakim popom pop. »Okrog papežev se vrte kardinali, okrog kardinalov se vrte maršali, okrog maršalov... in končno, okrog župnikov se vrte kaplani.« Piše v Brechtovem Galileu. Toda nisem še srečal kaplana, ki bi ne dopuščal grške modrosti: vem, da nič ne vem. Ko bom srečal pravega, ki bo trdil, da je zgodovina, ki naj bi jo nadaljeval, prazna pena, bom verjel, da je naša Zemlja palačinka, ne pa zveržena kroglja. Toda za zdaj — eppur si muove.

»Sekira je prišla med nas (v roki jo ima Herakles, op. V. N.), in prav je tako, za božjo voljo, kam pa bi prišli, če bi se Petri podrejal županom, štacunarjem in darcarjem. No, kakorkoli že, trdnjava (verjetno naše mariborsko gledališče in njegova zgodovina do leta 1985, op. V. N.) še stoji. Uporni oven (Herakles, op. V. N.) pa bo streljal tako dolgo, dokler mu ne zmanjka puščic v toku.« Lepo je tako. To se spodobi za vsakega vojskovodjo: obilo hrabrosti. Če je tu še kanček modrosti vodjenja, bo trdnjava padla. Če pa dodamo k temu še tisto vojskovodjevo ljubezen do vsakega svojega vojaka, smo pa že zdaj zmagovalci. Če pa tega ni, poseže vmes sam Zlodej, ki se vpraša: zdaj bi pa res rad vedel, ali je tisto, kar pravijo, da je, ali ni. In ali je sploh?...

potrditvam, kot je delo.

Zato nimam vzroka niti za to, da bi ti verjel, da si čutno-emocionalni teatrofil; za zdaj te namreč sestavljajo zgolj besede. Ker pa je verjetno, da se motim, ti predlagam, da ga ne glej (teatra) zgolj čutno in emocionalno in teatrofilsko, ampak malo bolj racionalno. Potem ti bo uspelo, da ga boš videl marsikdaj skozi orošeno steklo. Verjetno še takrat, ko bodo Petri popotniki razdedinili vse darcarje, štacunarje in poštarje, šentflorjanske karieriste, manipulante in pozavne. Še takrat, ko se bo z odra govorilo iz potrebe, ne pa po naročilu.

Drugače boš ostal sam v svoji nevednosti. Nič več oaza, ampak fatamorgana. Kritiker s predznakom in z zamrlim smehom. Še vedno utegneš ocenjevati skozi svoje kukalo cel nebesni svod. Četudi bi bil genij astrologije, bi ga ne razumel, ker ne maraš njegovih isker.

Sicer pa, popolnoma neboleče je, če iz kabineta učiš iskre, kako naj svetijo; potem pa prideš na Rhodus, ko moraš posvetiti tudi sam. Rod te čaka, še prej pa bosen in črtica. Tudi Štih, ki ga večkrat citiraš, pravi tako: najprej v Ljubljano jo dajmo, pa Črni Peter, Večer v mariborski čitalnici, in po še sto drugih igratih šele sodbe o gledališkem repertoarju in njegovi izvedbi. Če ne bo tako, se bo zadnji prizor te čudne mnogolične zgodbe odigral pred časom, s samo pozabljivostjo, brez oči, okusa in brez vsega... je rekel Willie.

Pojasnilo uredništva
Tovariši Bogomir Mihevo z ljubljanskega Centra za razvoj univerze nas je opozoril, da je iz njegovih »Misli o reformi...«, ki smo jih objavili v 1. številki KATEDRE, izpadlo nekaj stavkov. Drži! Bili smo namreč prisiljeni izpustiti zadnja dva stavka, ker je bila fotokopija teksta v spodnjem delu nečitljiva. S tov. Mihevcem ponavljamo: »Vsa čast neznanim čistilki, ki je avtorju omogočila, da je lahko v Novi Gorici razmnožil svoje «Misli», toda če »odpovedo« reformatorji, lahko odpove tudi stroj.« Bogomirju Mihevcu in bralcem se opravičujemo za morebitno nerazumljivost teksta. Univerzo smo pozdravili!

VLADO NOVAK
DRAMA SNG MARIBOR

Kot vidiš, mučijo me dvomi o vsem, kar je tako prekleto trdilno.

Henryk Wujec, fizik in v poznih sedemdesetih eden izmed glavnih pobudnikov vplivnega, neuradnega sindikalnega časopisa **Robotnik**, je bil v letih 1980-81 voljeni član varšavskega vodstva Solidarnosti. Decembra 1981 so ga zaprli, sedel je vse do junija 1984, ko so ga pomilostili. Maja 1985 je bil, pod obtožbo, da naj bi prvega maja v Varšavi vodenil ilegalne demonstracije, obsojen na trimesečno zaporno kazen.

Intervju z njim je bil objavljen v **Tygodnik Mazowsze**, enem izmed glavnih podtalnih časopisov Solidarnosti, ki izhaja v Varšavi.

(Intervju bi lahko — zakaj ne? — tudi podnaslovlili. Denimo: Sindikalno delovanje v pogojih razvitega socializma,

vna pot počenjanja stvari, toda ne sme biti opuščena. Druga zahteva samoupravljalske svete in v sedanjosti, po mojem mnenju, bolj ustreza okoliščinam. Samoupravljalski sveti lahko delujejo legalno in zmorejajo privabiti večje skupine ljudi. To bi bilo v primeru tajnih tovarniških komitejev težko dosegljivo. Po definiciji so tajni: majhne skupine ljudi, ki opravljajo skrivno delo in ostajajo praktično nevidni. Toda ko se pojavi resničen samoupravljalski svet in začne delovati v okviru zakona, so njegove aktivnosti že od samega začetka zadeva vseh delavcev. Razen tega predstavlja samoupravljanje, preprosto zato, ker lahko deluje zakonito, lažjo izbiro za tiste, ki se bojijo

SOLIDARNOSĆ IN

intervju s Henrykom Wujecem

t. j. delavskih svetov in enega edinega dovoljenega, od države, partije, komitejev za SLO, tovarniške uprave... (spisek bi bil dolg) nadzorovanega sindikata.)

Vpr.: Znani ste zaradi svojega prepričanja, da naj bi bila Solidarnost najprej in predvsem sindikat.

Odg.: To bi bilo, morda, pretirano. Kar hočem reči je, da Solidarnost ne bi smela pozabiti, da je tudi sindikat. Nemara moja podoba stvari še ni popolna, toda dozdeva se mi, da se Solidarnost sedaj največ ukvarja s svojim lastnim preživetjem: z ohranjanjem svojih struktur, izdajanjem in distribuiranjem svojih časopisov in knjig, organiziranjem obletnic in drugih dogodkov, ki vidno dokazujejo njen obstoj. Ne vem zakaj, a v podjetjih še nisem naletel na strukture Solidarnosti, ki bi delovale v pristojnosti sindikata.

Vpr.: Zakaj je temu tako?

Odg.: Domnevam, da so to posledice vojnega stanja. Takrat je bilo potrebno izvršiti pomembnejše naloge. Nujno se je bilo bojevati, da bi z osvojanjem celic, organiziranjem demonstracij in ustanavljanjem časopisov ohranili povezanost. Vse to je zahtevalo veliko truda, toda sedaj je opravljeno.

Vpr.: Po vašem mnenju smo sedaj dospeli v novo fazo.

Odg.: Da. **Obdobje vojnega stanja je končano — ne samo formalno, temveč do neke mere tudi v praksi. Zakonodaja je mnogo strožja kot je bila pred decembrom 1981, toda ni več mogoče reči, da je Poljska še vedno okupirana dežela.** Mogoče je živeti relativno normalno življenje, če upoštevamo, da se nahajamo znotraj komunističnega bloka. Mislim, da je za obrambo našega sindikata Solidarnost potrebno narediti več kot braniti le njega samega, in da je sedaj trenutek, da sprožimo nekatere razumne iniciative, da bi branili delavce. Obstajajo indikacije, da v mnogih podjetjih — ne v vseh, a v mnogih — število ljudi, vključenih v Solidarnost, upada. Povpraševanje po podtalnih publikacijah je manjše. Morda vzrok leži v tem, da Solidarnost in podtalni časopisi živijo v preteklosti, ljudje pa so odšli naprej: za njih se je vojna končala.

Vpr.: Ali mislite, da obstaja potreba po izključno sindikalnem delu...

Odg.: Ne samo to, mi tudi moramo opravljati to delo, zakaj nikogar drugega ni, ki bi štítil interese zaposlenih. To je prepuščeno Solidarnosti. To je naša moralna in statutarna dolžnost.

Vpr.: Že, toda kako opravljati to delo?

Odg.: Vidim dve smeri delovanja. Prva zahteva tajne tovarniške komiteje Solidarnosti — to je teža-

represije. Prav tako je pomembno, da lahko samoupravljalski sveti — skladno z Zakonom, ki je bil sprejet v dobi Solidarnosti — izvajajo svoje funkcije na demokratičen način. Njihove pristojnosti, ki so bile omejene z zakonodajo, ki naj bi ostala v veljavi v obdobju krize, so še kljub temu precejšnje, zlasti kar zadeva takšne stvari kot sprejetje proizvodnega plana, razporeditev dohodka, dodeljevanje socialnih in stanovanjskih pomoči in podeljevanje nagrad in dopustov. Delavski sveti lahko nadzorujejo veliko število pomembnih odločitev v svojih tovarnah.

Vpr.: Vse to je zelo sporno. V prvi vrsti: ko izbruhnejo siloviti konflikti, lahko tajni tovarniški komiteji bolje opravijo delo kot samoupravljalski sveti — z zaposlenimi zmorejajo organizirati močne protestne akcije. Takšnih primerov je bilo mnogo; npr., ko je uprava ukinila pravico do proste sobote. V drugi vrsti pa ni jasno, ali sodelovanje v samoupravljalskih svetih — za tiste, ki so vpleteni — nima demoralizirajočega učinka: sklepanje različnih dogovorov z oblastmi postane namreč nezogibno

Odg.: Idejno bi morala tovarna imeti tako dober samoupravljalski svet kot tajni tovarniški komitej, ki bi, kadar bi bilo potrebno, organiziral bolj odločne protestne akcije. To je dejansko mnenje aktivistov Solidarnosti, ki sodelujejo v samoupravljalskih svetih. Oni pravijo: **Moramo se sporazumovati z upravo, toda mi ravno tako potrebujemo tajni tovarniški komitej** — zato da delavski svet ne izgubi svojega smisla za orientacijo.

Vpr.: Potemtakem si samoupravljalske svete predstavljate kot zvrst sindikata, ki skrbi za delavske interese.

Odg.: Ne. Samoupravljalski svet, kot edino zastopstvo vseh zaposlenih v tovarni, naj bi skrbel za njihove interese, toda ravno tako mora opravljati funkcijo lastnika tovarne. Skrbeti mora za organizacijo dela in splošno delovanje tovarne, če ne zaradi drugega, ker to prav tako pomaga delavcem. Samoupravljalski sveti seveda ne morejo izvajati vseh tistih funkcij, ki smo jim jih začrtali leta 1981. Ne morejo vplivati na pomembnejše gospodarske odločitve, ne morejo odločati kaj naj se proizvaja, ker o vsem tem odloča centralne oblasti. Toda delavski sveti lahko naredijo mnogo na ravni posamezne tovarne, in aktivisti, s katerimi sem imel priložnost govoriti, ne želijo opustiti tega dela.

Vpr.: Vendar, ali ima vse to, v situaciji, ko je ekonomija še vedno v razvalinah, sploh kakšen smisel?

Odg.: Ljudje, ki so izvoljeni v samoupravljalske svete, so izkušeni, poznajo svoje tovarne in lahko, brez vtikanja v

VAŠA POT

Ko ste krenili na pot, se vam je zdela jasna. Bila je velika vizija in skorajda nikakršnega dvoma ni bilo, da jo boste nekega dne uresničili. Niste stopali previdno, temveč z navnim zanosom in bilo je marsikaj, kar ste morali prestopiti, izbrisati in prepustiti uničenju.

V imenu ideje.

Potem pa so prišla nerodna leta. Leta, ko je bilo potrebno opraviti svoje korake, leta, ko je bilo potrebno vedno znova kazati pot dvomljivcem in poslušati njihove neumestne pripombe. Ko je bilo najtežje, ste morali opravičevati svoja pretekla dejanja in na kriziščih so nekateri hoteli v različne smeri, čeprav ste vi vedeli, da je pot ena sama. In tako je skupna pot z neprijetnimi sogovorniki postajala vse težja in težja. Bili so celo poskusi, da bi si izbrali drugega vodila in nekateri so neprestano vtikali nosove v vaše osebne zadeve ali celo dvomili o vaših kvalifikacijah, znanju, celo o Vaših vzorih in vizijah, celo o ideji...

Celo o ideji.

Bilo bi sicer mogoče, da bi njihovo neumno govorenje še dalje prenašali. Obstajala je celo možnost, v nekem trenutku Vaše globoke potrtosti in razočaranja nad samim seboj, da bi vse skupaj prepustili drugim, da bi ugovorom, v katerih je mogoče le bilo za zrno resnice, dali prav in priznali svojo globoko nevednost. Vendar je bil to samo trenutek slabosti. Morda trenutek resnice, kdo ve. Potem pa ste se znova odločili, oslepljeni od vizije zaradi katere ste krenili na to mučno pot, zavezani vsem tistim, ki so za to vizijo padli in se znova odpravili dalje. In bilo vam je lažje prestopiti vse tiste, ki so vam nasprotovali, bilo je lažje izbrisati jih, prepustiti uničenju in pozabljenju, kakor pa skupaj z njimi nadaljevati pot.

Sedaj Vam več nihče ni nasprotoval, postavjal neumestna vpra-

šanja ali celo poskusil obračati Vaše kolo zgodovine nazaj. Nikakršnih ugovorov ni bilo več, čeprav so še bila križišča in čeprav pot ni bila zločnejša, kakor ste predpostavljali. Tako ste končno lahko pričeli sami odrediti smer in bilo jih je veliko, ki so Vam sledili, nekateri prepričani, da imate prav in drugi s prikritim dvomom. Toda nikakršnega nerganja ni bilo več, niti vtikanja nosu v Vaše osebne zadeve, niti dvomov, ki bi jih lahko glasno izpovedali in ob tem ostali nekaznovani. Bil je to občutek popolnega zmagooslavja, ko so množice ploskajočih od vsakem koraku pozdravljale voditelja in ko je v hrupu tisočih grl zamrlo še nekaj tistih glasov, ki so poskušali previdno dopovedati navdušenim da so stvari nekoliko drugačne, kakor pa jih vidijo ti v svetlejši ideje... In nihče ni opazil tistega roba, ki se je izrisal na obzorju, niti razpoke, ki je v hrumeju množice neslišno presekala pot...

Bili ste že skoraj na vrhu, ko Vam je zven odkrškova izdal grozljivo nevarnost globine. In bili ste presunjeni, jezni, razočarani, ker Vas nihče od vdanih prijateljev ni opozoril na nevarnost. Vendar trume navdušenih ali utišanih nikoli ne opozarjajo. Zgolj sledijo. Morda ste si takrat znova zaželeli slišati besede tistih, ki so vas včasih, a to je že tako davno, opozarjali na kriziščih in vas svarili pred stranpotmi. Toda sedaj ste sami. In kadar spregovorite, slišite svoj popačen odmev. Slišite korake.

Svoje lastne korake. In potem strahoma krenete naprej, zavedajoč se nekje prisotnega grozljivega roba, v pokrajino, ki se vam zdi mračna in neznana in v svojem zaslepljenem prepričanju sploh ne opazite

da sestopate.

MEKINA IGOR
MARIBOR, 1. NOVEMBER 1986

govornosti za karkoli, kar je bilo sklenjeno onstran njegovega nadzorstva. **Tipična situacija je naslednja: direktor pravi, »vzeli bomo nekaj ljudi iz našega samoupravljalskega sveta, nekaj iz našega sindikata, nekaj članov partije, nekaj aktivistov mladinske organizacije in ustanovili kolektivno telo, ki bo sprejemalo vse odločitve«.** Seveda naj bi delavski svet ne sprejel takšnega predloga kolektivne odgovornosti. Dober delavski svet se bo branil pred tem, da bi bil podrejen drugim. V nekem trenutku mora reči: **»ne«.** Toda tu in tam mora narediti korake, ki pri velikem delu delavcev niso priljubljeni. Vendar se morajo tisti, ki sodelujejo v svetu, zavedati strateških ciljev gibanja za samou-

ko da ga drugi sveti lahko podprejo.

Vpr.: Delavsko samoupravljanje na Poljskem nima dolge tradicije. Prejšnji poskusi, da bi delavskim svetom zagotovili vpliv, so doživeli neuspeh...

Odg.: Manjkala jim je podpora širšega družbenega gibanja. Resnični delavski sveti imajo sedaj podporo Solidarnosti.

Vpr.: Katera je največja nevarnost, ki se z njo sedaj soočajo delavski sveti?

Odg.: Popolnoma jasno je, da se morajo samoupravljalski sveti, če hočejo zastopati interese zaposlenih, spopasti z novimi sindikati ali s partijskimi organizacijami. Zato je obstajal uraden pritisk za

SAMOUPRAVLJANJE

praviljanje in Solidarnosti. Ne smemo pozabiti programa samoupravne republike, ki si ga je zastavila Solidarnost.

Vpr.: Ali posamezni sveti lahko z drugimi formirajo širša združenja?

Odg.: Zakon o samoupravljanju dovoljuje takšna združenja, toda v praksi oblasti takšne poteze blokirajo in na ta način kršijo pravice svetov. Samoupravljalska združenja je lahko formirati znotraj iste industrije, če se to naredi brez večje publike; obstajajo tudi dvostranski sporazumi. Trenutno imajo združenja na regionalni bazi lahko le neformalen značaj, čeprav so po določbah Zakona zakonita. Zato se sveti raje odločajo za tiho sodelovanje.

Vpr.: Ali mislite, da sveti, ki sodelujejo med sabo lahko dosežejo kake konkretne rezultate? Ali npr. lahko, zaradi višjih življenjskih stroškov, za svoje delavce dosežejo popuste, ali spremenijo pravila razporejanja družbenih fondov?

Odg.: To je možno. V mislih imamo nekakšno združeno fronto za samoupravljanje. Denimo, delavski sveti nekaterih velikih tovarn uradno predložijo program delovanja, o katerem se javno diskutira. Stvar intelektualcev in novinarjev je, da te predloge nato objavijo v podtalnih publikacijah in uradnih časopisih, ki se ukvarjajo z ekonomskimi zadevami. V bistvu program postane znan po vsej Poljski, ta-

spremembo Zakona o samoupravljanju, s katero bi svete prikrajšali za nekatere pristojnosti, ali za uvedbo določb, ki bi omogočale partijski vpliv nanje. Težko je reči če se bodo oblasti odločile delovati v tej smeri, ali pa se bodo — nedavno je bilo nekaj indikacij, ki so kazale na to pot — odločile za spremembo Zakona o sindikatih, ki bi dala, na škodo samoupravljalskih svetov, več oblasti novim sindikatom. Proti takšnim potezom se moramo bojevati z javnim izražanjem naših ugovorov ter z utrjevanjem terena za protestne akcije. Celo če bodo samoupravljalski sveti na koncu poraženi, bo to — in to je zelo pomembno — vsaj poraz na bojnem polju.

Sveti bi bili najresneje ogroženi, če bi se Zakon o samoupravljanju spremenil v takšni smeri, po mojem mnenju, celotno zadevo opustiti. Toda vse, kar lahko dosežejo danes, si komunisti ne bodo zlahka pridobili nazaj. Če bo priložnost za delovanje, ki jo nudijo delavski sveti, izgubljena, ne bomo mogli obtoževati nikogar drugega, razen nas samih.

Vpr.: Vse kar ste rekli je morda realistično, vsekakor pa ni pretirano vzpodbudno...

Odg.: Vzpodbudne so tiste akcije, ki prinesejo rezultate.

LABOUR FOCUS ON EASTERN EUROPE
prevod: Oto Grum

